

דודאי דאמרי' לא [שנו] אלא לפניו וכו' אשארא קאי ולא אגבל⁵, ודוחק הוא. ונראה שהפירו' מעיקרו אינו שאם קבל עליו לעשותה בטהרה אינו רשאי לעשותה⁶ ולא ליטול⁷ עליה שכר, אלא אם יעשנה בטהרה ויש לו (לטורח) [לטרוח] כמה⁸ או יניחנה, ושמן אינו רשאי להניחה כל זמן שאפשר לו לעשותה בטהרה בטורח של ארבעת מילין⁹.

[ולתפילה, פירש"י ז"ל]¹⁰ שייש לו לטרוח ארבעת מילין כדי שילון במקום שיש שם בית הכנסת. ויש שפירשו לטבול ולהתפלל בטהרה¹¹, ואע"ג דקימ' לן¹² כר' יהודה בן בתירא דבטלוה לטבילותה הני מילי לדברי תורה אבל לא לתפלה. ואין זה מבואר כל הצורך, שאף לתפלה יש לומר שאין צריך טבילה, ואין כאן מקומו להאריך¹³. ורב חננאל ז"ל¹⁴ פי' לתפלה, לנטילת ידים לתפלה¹⁵. ואע"ג דאמרי' ולנטילת ידים, תרי גוני נטילת ידים לתפלה ולאכילה. וזה יותר נכון, אבל עדאין אינו מחזור שנ' [אמר] דתרי גוני נטילת ידים קתני, אלא כל הצריך נטילת ידים הוא נכלל בלשון נטילת ידים.

והאמת הוא שפירשו למעלה¹⁶ לענין המתפלל וצריך לנקביו שאמרו בפר' מי שמתו¹⁷ שאם אין יכול לעמוד בעצמו תפלתו תועבה ואם יכול לעמוד בעצמו¹⁸ תפלתו תפלה, ועד כמה עד פרסה, והן ארבעת מילין שאמרו כאן¹⁹. גם הגיעה לידי נסחא ישנה ומצאתי בה שם בפר' מי שמתו בזה הענין: אמ' ר' אבהו אמ' ריש לקיש לגבל ולתפילה ולנטילת ידים ארבעת מילין, וזה מבואר כמו שאמרנו. ואל תשיבני לומר שכל אלו שהן ארבעת מילין הן ארבע מילין ממש שאדם צריך להלך אותן, וזה שאנו אומרי' אינו אלא שיעור של ארבעת מילין, שהרי איבו דאמ' בה ארבעי ותני בה כדי עבדה הוא כמו כן שיעור של ארבעת מילין, שאין כדי עבדה הלך של ארבעת מילין ממש אלא בשיעורן. והנה אמת הנה נכון²⁰ ל"ש.

[מתני'. כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב]²¹. מדקתני כיצד מפרישין משמע שהעיסה מגולגלת וחייבת בחלה, שאלו אינה מגולגלת ואינה חייבת עדיין בחלה איפשר לעשותה קבין ולא תתחייב בחלה. דאע"ג דאמרי' במס' חלה²² מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ר' עקיבא אומ' יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין, שכשם שהוא קורא בטהרה²³ כך הוא [קורא] לטמאה, התם בחול שאיפשר

לגבל. 5 כ"ה ברש"י ד"ה אלא לפניו, ועי' בכ"מ הל' ביכורים פ"ה הי"א שבירושלמי משמע כפירש"י. ועי' בנובי"ת יו"ד סי' ל"ט. 6 חסר: בטומאה. 7 נר' שצ"ל: וליטול. 8 נר' שחסר: מילין. 9 פירוש, שבכלל הפסיקה שפסקו ביניהם מחוייב הגבל בטורח של ארבעה מילין לעשותה בטהרה, ואינו יכול להניחה, ואינו יכול לתבוע שכר נוסף בטורח זה. ונר' שמדובר באופן שאינו יכול לחזור בו מעיקר המלאכה, עי' ח"מ סי' של"ג. 10 בכתה"י מחוק. 11 השווה אוצה"ג סי' קל"ז: ורב שרירא אוקמי בבעל קרי ומשמש מטתו. 12 כדאי' ברכות כ"ב א'. 13 עי' ברי"ף ברכות פ"ג סי' ס"ו. 14 וכ"פ בתוס' ד"ה ולתפילה בשם הערוך, ודחהו, עי"ב. ועי' מ"ש בזה בחי' הר"ן ובמהר"ם חלאוה. 15 מגומגם. 16 ברכות כ"ג א'. 17 בכתה"י תיבה זו כתובה בין השיטין מעל תיבת תפלה. 18 בחי' הר"ן כאן הביא פירוש זה בשם רבינו, וז"ל: "והחכם הגדול רדב"ר פי' לענין מתפלל ונצרך לנקביו שאמר שם בפ' מ"ש שאם אינו יכול לעמוד בעצמו עד פרסה תפלתו תועבה. ופרסה היינו ד' מילין". ובחי' מהריטב"א כאן מובא בשם "יש שהיו מפרשים", והעיר: "ולפי זה לא שייך הא או הלך בדרך, וכי אמרינן לפניו ולאחריו אשארא קאי". וראה בדיבור הקודם שכ' רבינו על פירוש רש"י שהוא דוחק מחמת כן, וכאן בהכרח שנקבל הדוחק. 19 עדה"כ בדברים י"ז ד'. 20 פ"ב מ"ג. 21 במשנה: ור'. 22 במשנה: לטהרה.

להפריש בטומאה, אבל [ביום טוב] הואיל ואי אפשר להפריש חלה בטומאה דברי הכל יעשנה קבין²³, וכן נראה מן הירוש'²⁴.

[לא תקרא לה שם עד שתאפה. דסבירא] ¹⁰ ליה לר' אליעזר שמוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא הואיל ואי בעי מיתשיל עליה²⁵, ומותר לאפות(ן) את כלן עד שלא תקרא לה שם הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה.

[בן בתירא אימר תטיל] ¹⁰ בצונן. דסבירא ליה שמוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא²⁶ משום (דאי) הואיל דאי בעי מיתשיל עליה, ולא סבירא ליה שיהא מותר לאפותה אפי' עד שלא תקרא לה שם, דלית ליה הואיל דכל חדא וחדא חזיא, דהא ודאי איכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחיה²⁷. אי נמי איפשר דלית ליה לבן בתירא הואיל כלל, והאי

23 וכן בחידושים מהריטב"א ובר"ן ובמאירי ובמהר"ם חלאוה, וכן הוא בעיטור הלכות מצה ומרור, דף קכ"ט ע"ד בהוצאת רמ"י; ומשמע מדברי רבותינו שאינו מפריש חלה כלל, ועיין רמ"א בהגהת א"ח סוף סימן תנ"ז. וצריך עיון בנימוק זה שנתנו הראשונים לדבריהם שמודה ר' עקיבא ביו"ט שמותר לו לבטל המצוה הואיל וא"א להפריש חלה בטומאה, והרי לר"א יש תקנה לאפות קודם קריאת שם, ולר"י אינו עובר בב"י. ואין לומר שלר' יהושע אין זו תקנה, שאם יניחנה שתחמיץ הריהו מפקיעה מן הכהן, שכיון שחמץ לאחר הפסח אין איסורו אלא משום קנס, משום שעבר על ב"י, אף זו מותרת לאחר הפסח לשורפה, ומאחר שחלה טמאה היא הרי אין לו בה אלא שריפה. וי"ל שתקנתו של ר"י להפרישה ולהניחה שתחמיץ אינה היתר מרווח. ואף תקנתו של ר"א שאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה צריכה להיתר הואיל, שכיון שסופו להפריש אחת על כולן נמצא שטרח בדבר שאין ראוי לאכילה, ורק מטעם הואיל שרי, דאי בעי בצע פורתא מכל חדא וחדא, ע"י לקמן מ"ח א' בדעת רמי בר חמא. ולכן אף לר"ע עדיף טפי שיפקיענה מחיובה ולא נצטרך לדין הואיל בכדי להביאה לידי חיוב, שאף הסובר הואיל מדרבנן אסור לכתחילה, ע"י לקמן בעמ' ב' ד"ה משום והע' 50 ולקמן מ"ח א' סד"ה תניא. והע' 99. אבל עדיין צ"ב, כיון דקי"ל כר"א שהסל מצרפן לחלה, למה לא יתחייב לצרפם בסל אע"פ שעשאה בתחילה קבין. וכן הקשה בפר"ח א"ח שם, ע"ב. וע"י בס' ההשלמה כאן שכ' לקושטא שיעשנה קבין והדר עביד כר' אליעזר שיצרפם בסל. וע"י מ"ש בצל"ח לרש"י ד"ה כיצד. וע"י בשפת אמת למשנתנו שכ' בכונת הירושלמי שנסתייעו ממנו הראשונים (ר' הציון הבא), שאם עדיין לא לש ילוש פחות מן השיעור ויצרפנו ע"י רדיה לסל כיון שהלכה כר"א; ונמצא שהירושלמי בא להחמיר אבל לא לפטור מן החלה. וע"י ג' מ"ש בט"ז א"ח שם ס"ק ז', וכפי הנראה התכוון ליישב קושי זה. והנה יש מקום לקושיא זו רק ע"פ ההנחה שכשעושה אותה קבין אין אנו צריכים כלל לדין הואיל, שהרי כל המצות ראויות לו כיון שלא נתחייבו בחלה. אבל י"ל בדעת הראשונים האומרים שאינו מפריש חלה כלל, שסוברים שאף בכה"ג אין האפיה מותרת אלא מדין הואיל, והיינו שאם אתה מחייבו לצרפן בסל בכדי להפריש מהן חלה כד' ר"ע, נמצא שסופו בודאי ליטול אחת מהן על כולן, ואז איגלאי מילתא למפרע שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה, ורק מטעם הואיל מותר לעשות כן, ולפיכך מוטב שיפקיענה מחיוב חלה לגמרי. וע"י לקמן מ"ח א' ד"ה תניא (בסוף הפיסקא הראשונה: ועוד שאם עשאה וכו'). 24 בפרקין, ה"ג, כ"א סע"א: מתניתא בשניטמאת לאחר גילגולה אבל אם נטמאת קודם לגילגולה יעשנה קבין. 25 כמסקנת הגמ' לגירסתינו בעמ' ב', והיא גירסת רוב הראשונים. אבל רש"י להלן מ"ח א' ד"ה אבל הכא, מפרש שאף ר' אליעזר אינו סובר הואיל של שאלה, ובתחילת הסוגיא ל"ג ואי בעי מיתשל וכו'. ולפי"ז מודה ר' אליעזר שאין עוברים על ב"י בחלת חמץ, שהרי אמרו בגמ' דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון, ולא נחלקו ר"א ור"י אלא אם מותר לאפותה; ובסוף הסוגיא להלן שם, לפי הברייתא: א"ל ר"א לדברך וכו', סובר ר' אליעזר שעובר על ב"י בחלת חמץ לפי שיש לו בה טובת הנאה, ר' רש"י שם ד"ה אהדר. וע"י בר"ן שנקט בד' ר"א, אם משום שאלה אם משום טובת הנאה. וע"י לקמן מ"ח א' ד"ה מתקיף (בתחילתו). 26 שאל"כ למה תטיל בצונן, תפרישנה ותניחנה ואם החמיצה החמיצה. 27 וצ"ל שהוא סובר הואיל ואי בעי מיתשיל עליה לחומרא אע"פ שמחוסר שאלה, ואינו סובר הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה שהוא לקולא. וכ"כ במאירי. וע"י בצל"ח בעמ' ב' ד"ה לא דכ"ע.

דסבירא ליה שמוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא משום דסבירא ליה טובת הנאה ממון²⁸. ר' יהושע דאמ' לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא סבירא ליה טובת הנאה אינה ממון ולא אמרי' הואיל דאי בעי מיתשיל עליה, אבל איפשר דסבירא ליה הואיל דר' אליעזר דשרי למיפא משום הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה, שהוא הואיל קרוב מזה, דהואיל דאי בעי מיתשיל עליה הוא²⁹ במחוסר מעשה, ואיפשר שאע"פ שאין לו הואיל דאי בעי מיתשיל עליה שיהא סבור הואיל זה של אפייה, דהא לא פליג עליה בהיא אלא דקאמ' דלא צריכי להכי שאין זה חמץ שמוזהרין עליו. אבל בברית³⁰ פליג עליה דר' [אליעזר] אפי' בהא, דקאמ' ליה לדבריד הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה³¹.

מ, ב. [דר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל¹ עליה]². ודאי דליכא מאן דאית ליה הואיל במחוסר מעשה, כדאמרי' בפר' שני שעירי יום הכפורים³ גבי מחוסר הגרלה ומחוסר פתיחת דלתות היכל. ורבה נמי דאית ליה הואיל בסמוך באופה מיום טוב לחול לית ליה במחוסר מעשה, כדמשמ' לקמן⁴ בהיא דשתי הלחם⁵, כמו שנפרש⁶. אם כן אית לן למימר דר' אליעזר דאית ליה הואיל דאי בעי מיתשיל עליה טעמיה משום דלא חשיב ליה מחוסר מעשה⁷, שאין התר החכם מעשה אלא דבור⁸. דליכא למימר דר' אליעזר אית ליה הואיל אפי' במחוסר מעשה, דהא מוקמי' לקמן⁹ דרבה כר' אליעזר ורבה לית ליה הואיל במחוסר מעשה כדאמר'.

[לא אמ' רינן] הואיל ואי מקלעי¹⁰ ליה אורחים]². הכי נמי לא אמ' הואיל ואע"פ שאינו תלוי בביאת אורחים אלא שיהא ההתר תלוי בו, שהרי יש כאן הואיל דאי בעי מימליך ואכיל. ולקמן נמי אמרי', בשלמ' לדידי דאמינא אמרי' [גן]¹¹ הואיל הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל משום הכי שחית¹².

והאי דאמרינן לקמן⁹: עד כאן לא אמ' ר' אליעזר התם¹³ אלא דכל חדא וחדא בעידנא דקא אפי' (לא) [לה] חזיא ליה לדידיה¹⁴, אבל הכא דלאורחים הוא דחזי לדידיה לא חזי אימ' לא¹⁵ אמרי' הואיל, לאו למימרא דהיכא דאיכא הואיל בדידיה כולי עלמ' לא פליגי דאמרי' הואיל, אלא ודאי אפי' בדידיה לא אמרי' הואיל למאן דלית ליה הואיל, אלא

28 וכ"פ הר"ן. וכ' בתוי"ט: „והיינו דבגמ' לא קאמר לימא בטובת הנאה קמפלגי אלא בדרא ור' יהושע, ומסיק דל"פ אלא סברי דאינה ממון, אבל בן בתירא ודאי פליג בהכי". ועי' בתוס' ד"ה תטיל, שכ' דר"א ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא שלא תועיל הטלה לצונן. אבל י"ל שבן בתירא פליג אר"א ור"י. ועי' במלאכת שלמה. ובס' המכתם פירש דס"ל לבן בתירא שהעושה כר"א נראה כמערים, עי"ב. ועי' במהר"ם חלאוה שכ': „דאע"ג דאית ליה לבן בתירא הואיל קסבר דאם אינו קורא שם עד שתאפה מפקע לה מחלה" וכו'. ועי' לקמן מ"ח א' ד"ה מתקיף, והע' 66. 29 בין השיטין. 30 לקמן מ"ח א'. 31 השווה ר"ן.

1 לפנינו: איתשיל. 2 בכתה"י מחוק. 3 יומא ס"ב סע"ב. 4 מ"ז א'. 5 וכן לקמן ס"ב א' גבי השוחט את הפסח למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים, אמרו בגמ' דס"ל לרבה שאין אומרים הואיל במחוסר מעשה. ועי' פר"ח א"ח סי' תנ"ז ס"ק ב', ד"ה ומ"ש או גדול שטבל לקריו וכו'. 6 שם, ד"ה ואי אמרת (ב'). 7 עי' במאירי שנקט בדעת ר"א שמחוסר שאלה כמחוסר מעשה, ואומרים הואיל במחוסר מעשה להחמיר ולא להקל (ומיושבת בזה קושית רש"י המובאת בתוס' ד"ה הואיל). ועי"ג במהר"ם חלאוה ד"ה כיצד. ועי' לקמן מ"ח א' ד"ה מתקיף ובהערות שם מס' 20. 8 עי' בחי' והגהות מהג"מ שמואל מרובנעוץ שבש"ס דפוס וילנא, לרי"ף דף י"ד ב'. 9 מ"ח א'. 10 ואי מקלעי. לפנינו: ומקלעי. 11 כג"י כ"ב וא"פ בדק"ס הע' ג', ולפנינו: בשלמא לדידי דאמרי. 12 כג"י כ"מ, ולפנינו: שחוט. 13 לפנינו: עד כאן לא קאמר ר"א התם דאמרינן הואיל. ור' דק"ס הע' ט'. 14 אלא דכל חדא וכו'. לפנינו: אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה. ור' דק"ס שם. 15 לפנינו:

כי לא אמרי' הואיל כשהוא בהמלכה, כגון זה שלא היה דעתו עכשו לאכול דלא אמרי' שמא ימלך ויאכל, אבל ההיא דבעידנא דקא אפי' (לא) [לה] חזיא ליה לדידיה אינה ראויה לו להמלכה אלא מעתה דעתו עליה לאוכלה.¹⁶

וכן נראה שהאופה מיום טוב לחול קודם שיסעוד סעודת יום טוב דאפי' רב חסדא מודה שאינו לוקה¹⁷, שאחר שיש לו לסעוד קרוב שיאכל כל מה שאפה, ואפי' לכתחלה הוא מותר¹⁸ כדבעי' לפרו' לקמן¹⁹, ולא אמ' רב חסדא לוקה אלא אחר סעודה שרחוק הוא שימלך לאכול. ל"ש.

[רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל]². אע"ג דקימ' לן²⁰ כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה גמי שלא לצורך, הכא ליכא למימר מתוך, הואיל וכונתו לאפות לצורך חול, דלא אמרי' מתוך אלא למלאכה שהיא צורך היום דומ(ו)יא דמוציאין את הלולב ואת הקטן²¹, ומשום הואיל איכא למישרא אע"פ שהוא אופה לחול הואי וההיא מלאכה שאיפשר שיהנה ממנה ביום טוב²².

[אמר ליה מדארייתא צרכי שבת נעשין ביום טוב]². מכיון דרב חסדא לא סליק ליה טעמיה אלא שיאמר צרכי שבת נעשין ביום טוב. (ו)אומ' הרב מורי נ"ר²³ שהדבר מוכרע שהלכה כרבה, דודאי צרכי שבת נעשין ביום טוב לאו הלכה היא, דהא איפסיק' הלכת' ב[פ]"ק דביצה²⁴ כרב דאמ' שבת ויום טוב נולדה בזה אסורה בזה, ואמרי' התם²⁵ דטעמיה דרב משום הכנה דרבה, דדריש²⁶ והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו²⁷, חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. דליכא למימר דטעמיה דרב דאמ' נולדה בזה [אסורה בזה] משום דסבר קדושה אחת הן, דהא רב הוא דאמ' בפר' בכל מערבין²⁸ שתי קדושות הן, אלא משום הכנה דרבה קאמ', והכי איתמר התם בערובין. וביצה שנולדה ביום טוב שהיא אסורה כדברי ב"ה אוקי' משום הכנה בפ"ק דביצה²⁹. הלכך כיון דקימ' לן כרבה שאין יום טוב מכין לשבת דבר ברור

אימא הכי גמי דלא. 16 לדברי רבינו ע"כ, השווה רמב"ן במלחמות (דף ט"ו א'): ודרבה ורב חסדא גמי לא משום דליכא אורחין קמן פליגי וכו' ודאמר רב פפא ע"כ לא אמר ר"א אלא דחזיא ליה לדידיה וכו'. 17 וכ"ה במאירי בשם רוב המפרשים, וכתב שהם אומרים כן אף באומר בפירוש שאופה שלא לצורך היום כל שלא סעד ראוי הוא לו. והמאירי מצדד לומר שאם אמר בפירוש שאופה לצורך חול לוקה לרב חסדא. ועי' במהר"ם חלאוה ד"ה אתמר. ועי' מ"ש בחזון יחזקאל לתוספתא ביצה פ"ב ה"ד וה"ז. 18 עי' בהע' הקודמת. 19 מ"ז ב' ד"ה אהבערה. 20 עי' ביצה י"ב ב'. 21 עי' ביצה י"ב א'. 22 וכ"כ במהר"ם חלאוה ד"ה אתמר. וקשה לדעת רש"י ביצה שם שאף כשאינו צורך היום כלל אמרינן מתוך (עי' לעיל ה' ב' ד"ה ושמ'), למה לוקה לר"ח, עי' בתוס' ביצה שם ד"ה ה"ג. ועיין מ"ש ביישוב שיטת רש"י בק"נ על הרא"ש ביצה שם אות ל'. ועיין בשעה"מ הל' יו"ט פ"א ה"ד ד"ה אמנם המבשל, מ"ש בשם הר"ן בשיטה כ"י. ובתוס' לקמן מ"ז ב' ד"ה אהבערה, כתבו דרבה דאמר הואיל היינו אפילו לבית שמאי אמר. כלומר, שמטעם הואיל חשובה מלאכה זו עצמה כראויה ליו"ט, אבל מדין מתוך אנו באים לפוטרו גם כשהמלאכה אינה לצורך יו"ט, כגון המוציא תינוק לר"ה. ובמהר"ם חלאוה אסברא בזה"ל: „ומאן דאית ליה הואיל אפשר דלית ליה מתוך, דשאני הואיל שהוא בדבר אחד, אבל מתוך שהוא מדבר לדבר דילמא לא". אך עי' בחי' הרשב"א שבת ל"ט ב' ד"ה הא דתנו, שכתב שאם אין אומרים מתוך כל שכן שאין אומרים הואיל. ועי' מה שתמה עליו רעק"א בגליון הש"ס שבת שם, ובדרוש וחדוש שלו שבת מערכה ז', ובתוספותיו למשניות ביצה פ"ב אות ט"ז. ועי' מ"ש בזה בתפארת ישראל, ביצה שם, בועז אות ד', ובחזון יחזקאל לתוספתא ביצה פ"ב ה"ז. 23 השווה הרמב"ן במלחמות בסוגיין, ורבינו כ' את הדברים בסגנון משלו. 24 ד' רע"ב. 25 בעמ' א'. 26 עי' ביצה ב' ב'. 27 שמות ט"ז ה'. 28 עירובין ל"ח ב'. 29 ב' ב'.

הוא שאין צרכי שבת נעשין ביום טוב, וכל שכן הוא, דהשת' אין יום טוב מכין לשבת בהכנה דממילא כגון ביצה שנולדה, כל שכן שאין יום טוב מכין לשבת בהכנה דבידים³⁰. דליכא למימר שכשם שהותרה מלאכה לצורך יום טוב כך הותרה לצורך שבת, דכיון דאמ' קרא והכיננו את אשר יביאו דדרשי' מיניה אין יום טוב מכין לשבת, תו לית לן למימר דשרא רחמנא מלאכה ביום טוב לצורך שבת, שהרי נאסרה המלאכה לצורך השבת מקרא דהכנה³¹.

ובפ' בכל מערבין³² משמע דלית ליה לרב חסדא הכנה דרבה, דאמרי' התם כי נח נפשיה דרב³³ על רב³⁴ חסדא למירמא דרב אדרב, ומי³⁵ אמ' רב הלכה כארבעה זקנים³⁶ דשתי קדושות הן והא איתמר שבת ויום טוב רב אמ' נולדה בזה אסורה בזה, אמ' ליה רבא³⁷ התם טעמיה דרב³⁸ משום הכנה, משמע דרב חסדא לית ליה הכי. דלא מצית למימר דרב חסדא קבלה מיניה, מדקאמ' הכא צרכי שבת נעשין ביום טוב, דלכאורה ליכא לאיפלוגי ביניהן. ואי לא קבלה קשיא ליה דרב אדרב, (או) [ואי] נמי קבלה לאו לסברא דנפ[ש]יה קבלה אלא לתרוצ' לדרב אדרב הוא דאית ליה הכנה, ואיהו לא סבירא ליה כותיה.

ובתוספות אמרו דקבלה מיניה להכנה דממילא ולא הכנה דבידים, ואין הפרש³⁹ הזה מחזור⁴⁰. ועוד דהתם מקשי לרבה דאמ' אין יום טוב מכין לשבת ממאי דאמרי' התם שמניח אדם עירוב ביום טוב לקנות שביתה בשבת, ואמרי' מי סברת סוף היום קונה ערוב⁴¹ לא

30 הרמב"ן מפרש שרבה סובר שאין צרכי שבת נעשים ביום טוב מטעם הכנה, שהתורה אסרה מעשה ההכנה מיום טוב לשבת, והדבר שהוכן היום אסור למחרתו, ולא התירו חכמים בעירובי תבשילין אלא מטעם הואיל. וכן בר"ן כאן בשם הרמב"ן, ובמאירי (קס"ו, ב'), ובמהר"ם חלאוה להלן מ"ח א' ד"ה ולענין, ובחי' הריטב"א עירובין ל"ח ב' ד"ה אמר רבה, ועוד ראשונים, ראה בקונטרס מטעמי יעקב שבסוף ספר תורת רפאל סי' א' וב'. ועי' בתוס' ביצה ב' ב' ד"ה והיה, שהקשו שיהא אסור לאפות ולבשל מיום טוב לשבת משום הכנה, ותירצו שהאפוי והמבושל מותר מטעם הואיל. והנה לפי הרמב"ן הם הם דברי רבה בסוגיין, שהואיל מבטל איסור הכנה מיום טוב לשבת. ועלינו לומר שהתוס' מפרשים שרבה הקשה לרב חסדא משום איסור לא תעשה כל מלאכה ולא מטעם הכנה. וכ"כ בכוונת התוס' ביצועות יעקב ר"ס תקכ"ז ובחי' חת"ס לביצה שם, ועוד. ועי' מ"ש בהע' הבאה. (ועי' בפהמ"ש להרמב"ם ביצה רפ"א שכ' שאף החולקים על הכנה שהיא בידי שמים, מודים בהכנה בידי אדם שהיא אסורה. ועי' ג' בתוס' ביצה י"ז א' סד"ה מאי טעמא). ויש קושי בשיטת הרמב"ן, שמדבריו במלחמות בריש ביצה נראה שסובר ששבת מכינה לעצמה וכן יו"ט, וכל שמוכן ליומו כל שכן שמותר למחרתו, א"כ למה אסור להכין מיום טוב לשבת באפיה ובישול והרי כבר מוכן הוא ליומו. ועי' מ"ש בזה בקונטרס הכנה (בסוף מס' ביצה שיצאה לאור בירושלים, ת"ש), סי' ג"ח. 31 מפורש בדברי רבינו שבאופה מיום טוב לשבת אינו אסור אלא מטעם הכנה, אבל אין בו שם של לא תעשה מלאכה. וכן צ"ל לפירוש זה, שאל"כ למאי איצטריך טעמא דהכנה. ומדברי רבינו מתבאר הטעם למה אין בו שם של לא תעשה מלאכה, שאין סברא לאסור מלאכת אפיה ובישול ביו"ט לצורך שבת מכיון שהוא מבשל לצורך אוכל נפש של יום קדוש, ומה לי צורך היום עצמו או צורך מחר, הרי למעשה אינו יכול לבשל למחר, וכשהוא מבשל היום אי אפשר להגדיר את מלאכתו כמלאכת עבודה, ולכן אין לאסרה אלא מטעם הכנה. והמכין מיום טוב לחול, מכיון שיכול להכין בחול והוא מכין ביו"ט חשובה מלאכת עבודה. ועי' בתוס' לקמן מ"ז א' ד"ה ואי. 32 בגמ' : דרב הונא. 33 על רב"ן בין השיטין. על"ג גם בכר"מ, ולפנינו : עי"ל. 34 לפנינו : מי. 35 לפנינו נוסף : ואלבא דר"א דאמר. 36 לפנינו : אמר רבה, ועי' בדק"ס עירובין ע"ב ע"ב הע' ה'. 37 התיבות. טעמיה דרב"ן אינן לפנינו. 38 שמא צ"ל : הפירוש. 39 וכן הביא הר"ן בשם התוס' ודחה, וגם במהר"ם חלאוה שם הביא שיטה זו וכ' שזוהי סברא הפוכה, ודבריו קרובים להמשך דברי רבינו, והשווה גם מאירי (שם), וראה הע' 41. 40 תיבת ערוב

תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה, וקנית ערוב הכנה דבידים היא ומקשי' מינה להכנה דממילא, משמע דחד טעמ' נינהו. ואף בזה הם חולקים לומ' שעירוב דומה להכנה דממילא, והאריכו הרבה בתחלת מסכת יום טוב ⁴¹.

והעיקר כמו שאמרנו, שאף אם תמצא לומ' שהנחת ערוב הוא ⁴² דומה להכנה דממילא מפני שהנחת הערוב היא קונה שאין הוא עושה בה מעשה של כלום ⁴³, הא איכא מערב ברגליו שהוא עושה מעשה בעצמו ומקשו נמי עליה התם הא קא מכין מיום טוב לשבת, הוא ממש כאופה מיום טוב לשבת ואוסרו משום הכנה דרבה ⁴⁴. ובפירושי רב חננאל ז"ל בכל הסוגיא זו במקום ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביום טוב, ואי אמרת יום טוב מכין לשבת. ולפי גרסא זו פשוט הוא כמו שאמרנו, דבהכנה דרבה ודאי אין צרכי שבת נעשין ביום טוב וכשאופין מיום טוב לשבת על ידי ערוב משום הואיל כרב(י)ת. ⁴⁵ מכל מה שכתב הרב אלפסי ז"ל, ולפנינו ⁴⁶ נפרש בע"ה. וכל שכן שהדבר ברור שאין הלכה כר' חסדא לרש"י ז"ל שפירש ⁴⁷ דטעמיה דרב חסדא דאמ' צרכי שבת נעשין ביום טוב משום דסבירא ליה קדושה אחת הן, דהא איפסיקא הלכת' בערובין ⁴⁸ דשתי קדושות הן.

[משום הכי שחיט] ⁴⁹. כלומ' משום הפסד ממונו, דאי לאו הכי לא שרי' לכתחלה ואע"ג דאית לן הואיל, דרבה לא אמ' אלא אינו לוקה, אלא ⁵⁰ שיאפה מיום טוב לחול לכתחלה לא אמ' ⁵¹.

מז, א. [ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביום טוב ליפייה ¹ ביום טוב] ². אבל לרבה דאמ' אמרי' הואיל ניתא ליה דהכא ליכא הואיל, שאי איפשר לו שיאכל מלחם הפנים בו

ליתא לפנינו. 41 בתוס' שלפנינו אין זכר לדיון הזה, רק בביצה ב' ב' ד"ה והיה, כתבו שכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה, שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא, רק גבי ביצה שייכת הכנה, שלא היתה בעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקרא. וכ"ה בתוס' עירובין ל"ח א' סד"ה משום, בשם ריצב"א. וראה גם בחי' המאירי לביצה דף ט"ו ד"ה ולשיטת דידן, שכתב לחלק בין הכנה דממילא ובין הכנת מעשה, אבל כאן בבית הבחירה (דף קס"ו עמ' ב') כתב אף בדבר המוכן בידי אדם אין יו"ט מכין לשבת, עיין בדבריו. ועי' במגן אברהם ריש סי' תקכ"ז שכתב אע"פ שהתוס' כתבו בריש ביצה שבבישול לא שייך הכנה, לא כתבו כן אלא בדעת רב חסדא, שהתוס' סוברים הלכה כמותו שאין אומרים הואיל, וגם אית להו הכנה דרבה, אבל לרבה שסובר הואיל מודים שיש משום הכנה אף באפיה ובישול. עיין בדבריו. נמצא לשיטת הרמב"ן שהלכה כרבה שאין חוששין להכנה מדין הואיל, בסמוך לחשיכה שאין שייך הואיל אסור לבשל ולאפות ואין העירוב מועיל. ועי' בתוס' כאן ד"ה רבה ובתוס' ביצה כ"א א' ד"ה הואיל. אבל לדעת התוס' בריש ביצה מותר לבשל ולאפות סמוך לחשיכה ע"י עירוב. ועי' מ"ש בזה במ"ב א"ח שם ס"ק ג' ובביאור הלכה שם. 42 צ"ל: היא. 43 שקנין השביתה הוא תוצאה ממה שהעירוב מונח שם ולא מכח מעשה ההנחה. 44 במלחמות כאן: „ובמערב ברגליו גמי מקשיגן התם הא מכין מיו"ט לשבת, ואפי' בדלא אמר מידי דמהלך ביו"ט לצורך שבת בתוך התחום אסור משום הכנה דרבה כאופה מיו"ט לשבת". ועי' מ"ש בביאור דבריו בקונטרס הכנה הג"ל, אות ס"ב. 45 הלשון גיראית חסרה, והמכוון שראייה זו עדיפה מכל מה שכתב הרי"ף להוכיח שהלכה כרבה. ועי' ג' בר"ן. 46 מ"ח א' ד"ה מתקיף. 47 בד"ה מדאורייתא. 48 בכתה"י מחוק. לפנינו: שחוט. 49 במובן: אבל. 50 וכ"ה ד' המאירי, ומהר"ם חלאוה, ופסקי הרי"ד (עמ' רנ"ט), ועוד. ועי' ע' לקמן מ"ח א' הע' 99. וכן בחי' הר"ן כאן שאפילו לרבה שאומרים הואיל איסור דרבנן מיהא איכא, וכ"ה במאור. ועי' בשעה"מ הל' יר"ט פ"ג ה"ט ומג"א ר"ס תקכ"ז. ועי' בביאור הלכה של המ"ב ר"ס תקכ"ז שכ' בד' הרמב"ם שמיום טוב לחול אעפ"י שאינו לוקה אסור מן התורה. 1 וכ"ה בגמ' כ"י וואטיקן: לאפייה ביום טוב. ולפנינו: אמאי לא דחי י"ט. 2 בכתה"י מחוק.

ביום, ואם כן ר"ש ב"ג דאמ' דוחה את יום טוב ודאי אית ליה צרכי שבת נעשין ביום טוב, ורבה דאמ' כת"ק³.

ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביום טוב השתא דשבת ביום טוב שרי דיום טוב ביום טוב מיבעיא. שאע"פ שהן צרך הדיוט שסופו לאכל ביום טוב, מאחר שבשעת האפייה אינו יכול לאכלן מפני שלא נשחט עליהן הזבח ולא נזרק הדם עליהן, אין זה מותר אלא לדברי האומר שצרכי שבת נעשין ביום טוב⁴. ואם תאמר ולרבה דאית ליה הואיל אמאי לא שרי' משום הואיל, שהרי בידו לשחוט את הזבח ולזרוק את הדם. איכא למימר דהכא ליכא למימר הואיל לפי שהוא מחוסר מעשה, שאי אפשר לו לאכול מהן עד שיזרוק הדם עליהן, ובמחוסר מעשה לא אמרי' הואיל⁵.

ודחינן שני התם דאמ' קרא לכם ולא לגבוה, לומר שאע"פ שיש בהן צרך להדיוט שיאכל אותן ביום טוב כיון שעיקרן לגבוה אסור לאפותן ביום טוב⁶, דכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו. וזהו דעת האומר⁷ נדרים ונדבות אין קרבין ביום טוב אע"פ שיש בהן צרך הדיוט, כמו שכתבנו שם⁸.

[החורש בשור ובחמור והן במקדשין. פירש"י⁹ ז"ל]² שהשור הוא בכור¹⁰ ועובר עליו משום לא תעבוד בבכור שורך¹¹, והחמור הוא מוקדשין לבדק הבית ולוקה עליו כדאמרי' לעיל¹² הויד במעילה ר' אומ' במיתה וחכמים אומרים באזהרה. ואין זה הפי' הנכון, שהרי במס' מכות¹³ הקשו אמאי לא חשיב נמי כגון שהיה מושבע שלא לחרוש, ואמרו מידי דאיתיה בשאלה לא קתני, והקשו והא [ו]הן מוקדשין קתני, ואמרו בבכור¹⁴,

3 וכן בחי' הר"ן, והוסיף: „אבל לר"ח קשיא דקם ליה דלא כת"ק דרבים נינהו, ועוד דלא מסתברא דפליגי ת"ק ורשב"ג בשבות קרובה ושבות רחוקה". ועי"ג בתוס' ד"ה ולר"ש ובמהר"ם חלאוה. והנה לפי מה שביאר רבינו לעיל מ"ו ב' ד"ה אמר ליה, שמחלוקת רבה ורב חסדא בצרכי שבת אם נעשים ביו"ט תלויה באיסור הכנה, עי"ש בהע' 30 והע' 31, אי"כ גם קושיא זו וקושיא רב מרי משתי הלחם אינן אלא משום הכנה, אבל איסור לא תעשה כל מלאכה אין כאן אפילו לרבה, שאינו אלא באופה מיו"ט לחול. ורש"י פירש שרבה ורב חסדא נחלקו בשבת ויו"ט אי קדושה חדא היא, ולשיטתו תמהו התוס' (בד"ה ואי) בכונת קושיא זו. ודעת הר"י בתוס' שרבה ור"ח חולקים בצורך מצוה שחלה ביו"ט אם חשובה כצורך אכילת יו"ט, ואם אסור משום לא תעשה כל מלאכה. ועי' בהע' הבאה. 4 ואסור מטעם הכנה. ואע"פ שמותר להכין אוכל לבו ביום, ההיא אינה הכנה כלל אלא הכשר שמכשיר את האוכל לסעודה, אבל כאן שאין האוכל ראוי לשעתו עד שיתור, הרי זו הכנה מעכשיו לזמן שיתור. [בביאור קושיא זו חידש רש"י פלוגתא חדשה בין רבה ורב חסדא שלרבה צריך שתהא המלאכה ראויה לאכילה מיד עם גמרה, ואם לאו היא אסורה משום לא תעשה כל מלאכה, ולכן כיון שאין שתי הלחם ראויות לאכילה מיד אלא עד לאחר שחיטת הכבשים הוי כמו שלא לצורך ומ"ה אסור, ולרב חסדא מותר להקדימה. וזהו עיקר החידוש בדברי רש"י, ולפי הנחה זו כתב: ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו וכו'. והתוס' הקשו על עיקר ההנחה, ולדעתם אין לאסור כלל הקדמת המלאכה כל שתהא ראויה לבסוף לצורך אוכל נפש. כהלש עיסה ביו"ט שאינה ראויה עד לאחר אפיה, והא ודאי הוי שפיר לצורך, ואף בשתי הלחם נאמר כן. ועי' בתוס' ר"פ ד"ה אי אמרת. וביארו בתוס' את הקושיא מדין צורך מצוה שאינו חשוב כצורך אוכל נפש לרבה, עי"ב]. 5 עי' לעיל מ"ו ב' ד"ה דר' אליעזר. 6 וחשיב כאופה מיו"ט לחול שאסור לכ"ע. 7 ביצה כ' ב'. 8 לכל הדיבור השווה חי' הר"ן ד"ה ואי אמרת (ב'). 9 בד"ה והן מוקדשין. 10 כ"ה ברש"י מכות כ"א ב' ד"ה מוקדשין, אבל כאן לא כתב כן, ועי' בתוס' ד"ה ומוקדשין: ובחנם דחק דבשור גופיה וכו', ומהרש"ל ומהרש"א לדבריהם. 11 דברים ס"ז י"ט. 12 ל"ג רע"א. 13 כ"ב א'. 14 בתוס' הוסיפו: „ופריך והרי נזיר, והשתא מחמור הוה ליה לאקשווי לפ"ה כיון דאיירי בחמור הקדש".

משמע בהדיא דלא (אמרי) [אייריגון] הכא בהקדש בדק הבית דאית' בשאלה¹⁵. אלא שעיקר הפי' הוא שאינו לוקה אלא משם אחד על המוקדשין, על השור שהוא בכור, ועל החמור אינו לוקה כלום, שאע"פ שתאמ' שהוא פטר חמור אינו אסור בגיזה ועבודה, שאינו אסור בהנאה אלא לאחר עריפה¹⁶. ולמאן דאמ' שהוא אסור בגיזה ועבודה¹⁷ כדאית' בבכורות¹⁸, אין בו לאו ללקות עליו¹⁹, ואם הוא לוקה מלאו דלא תעבוד בבכור שורך²⁰ הוא לוקה, ואינו עובר על שניהם אלא משם אחד²¹.

וכדי שנמצא שמנה לאוין נאמר שעל כלאים בכרם הוא לוקה משתי שמות, שהרי הוא זורע חטה ושעורה וחרצן, ולוקה על החטה ועל השעורה שהן כלאי זרעים משום שדך לא תזרע כלאים²², ועל חרצן משום לא תזרע כרמך כלאים²³. והינו דקתני כלאים בכרם, שאלו לא היה לוקה אלא משם אחד הוה ליה למיתני וכלאים סתמא, למאי הלכת' קתני וכלאים בכרם, אלא לומר שלוקה עליו משום שני שמות²⁴.

מז, ב. שביעית ויום טוב. ודאי שזה החורש חורש הוא לכסות את הזרע, שאלו הוא חורש כדי לתקן את הקרקע אינו לוקה משום כלאים אלא למאן דאמ' שמקיים בכלאים לוקה כדאית' התם בפר' אלו הן הלוקין¹. ואם כן בשביעית ויום טוב היה לו ללקות שנים, שנים משום שביעית ושנים מיום טוב משום חורש ומשום זורע. והכי בעו לה התם בפר' אלו הן הלוקין², וללקי נמי משום זורע ביום טוב, ומתרצי משום דקסבר אין חלוק מלאכות ליום טוב, כדלקמן³, ולפיכך אינו לוקה אלא אחת אע"פ שהוא עושה שתי מלאכות. אבל גבי שביעית לא מקשו מידי, משום דפלוגת' היא בפר' דמשקין⁴ בחורש בשביעית אי לקי אי לא. אבל למאן דאמ' שחורש בשביעית לוקה, מתרצי' אליביה כי היכי דמתר' לענין יום טוב שאין חלוק מלאכות בשביעית⁵.

ויש לך לשאול, מה ענין חלוק מלאכות ביום טוב ובשביעית כיון שאין בהם חיוב חטאת בשוגג, דבשלמ' לענין שבת משכחת לה כגון שעשאן בהעלם אחד שנאמר שמלאכות מחלוקות כיון שיש חלוק מלאכות לשבת, ואם לא היה חלוק מלאכות לשבת לא היה חייב אלא אחד⁶ כיון שעשאן בהעלם אחד, אבל ביום טוב ובשבי' [עית] שאינו חייב אלא במזיד מה צרך יש לחלוק מלאכות, ודאי אם התרו בו על כל אחת ואחת חייב על כל אחת ואחת, ואם לא ה(ו)תרו בו אלא אחת ודאי שאינו חייב אלא אחת⁷. והתשובה בזה, שבשבת מפני

15 וכן הקשו התוס' וש"א"ר, עי' בחי' הרמב"ן מכות כ"א ב'. 16 דעת ר' שמעון בבכורות ט' ב'. 17 ר' יהודה. 18 שם. 19 השווה תוס' מכות שם ד"ה החורש. 20 כלומר, אע"פ שילקה על השור לחוד ועל החמור לחוד, שגופים מחולקים מחלקים בהתראה אחת (עי' בתוס' זבחים ע"ח א' ד"ה הפיגול), מ"מ לא חשיב חד לאו בתרי. ועי' כאן במהר"ם חלאוה. עי' בחי' הריטב"א מכות שם ד"ה יש חורש שכ"כ בדעת רש"י. 21 ויקרא י"ט י"ט. 22 דברים כ"ב ט'. 23 וכן פירשו בתוס' וש"א"ר. כל הדיבור בחי' הר"ן בשינויי לשון.

1 מכות כ"א ב'. 2 גר' שצ"ל: משום יום. 3 מ"ח א'. 4 מועד קטן ג' א'. 5 וכ"ה בחי' הרמב"ן מכות בהוצ' מכון התלמוד הישראלי, והובא מכ"י בשער המלך הל' שמיטה ויובל פ"א ה"א. וכ"כ בחי' הריטב"א מכות שם ד"ה ויליקי, בתירוצ' א'; ובתירוצ' ב' כתב: „אי נמי דשביעית פשיטא ליה שאין בו חלוק מלאכות כיון דלאו גרידא היא, ובי"ט הוא דקסבר דיש חלוק משום דאיתקש לשבת שיש בה חלוק מלאכות וכו'". עיין בדבריו. 6 ג"ל: אחת. 7 היה אפשר לומר שאין חילוק מלאכות ליו"ט לענין שלא יתחייב שתיים על מעשה אחד שיש בו שתי מלאכות, שאם יש חילוק מלאכות ליו"ט היו מתירים בו משום שתי המלאכות והיה לוקה שתיים; אלא שמסוגיית הגמ' במכות שם משמע שגם בהבערה ובישול שהן שתי מלאכות נפרדות אין חילוק מלאכות ליו"ט, עי' בתוס' שנג' להלן מ"ח א' ד"ה הואיל, ובחי' הריטב"א מכות שם. ועי' במגנת

שיצתה הבערה לחלק אינו חייב אלא בהתר[א]ה של כל אב מלאכה ומלאכה⁵, כמו שתמצא במס' שבת⁶ שאמרו משמר משום מאי מתרי' ביה, אבל ביום טוב ובשביעית מפני שאין בהן חלוק מלאכות אין מת(י)רין בו משום אב מלאכה ומלאכה אלא משום לא תעשה כל מלאכה, ובין שעשה מלאכה אחת בזו ההתראה או מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת¹⁰.

[ואי אמרת¹¹ אמרי' הואיל אחרישה לא נחייב¹² [הואיל] וחזי לכסויי ביה דם¹³ צפור. פרש"י¹⁴ ז"ל]¹⁵ אחרישה דיום טוב לא נחייב. ומשמע דטעמ' משום דסבירא ליה דמצות כסוי דוחה יום טוב, ומשום הכי אמרי' הואיל וחזי לכסויי ביה דם צפור. וזה תמה, דהא בהדיא אמרי' בפ"ק דביצה¹⁶ מכדי עשה ולא תעשה הוא ולא אתי עשה ודחי עשה ולא תעשה¹⁷, והכא נמי אמרי' וכתיתה ביום טוב מי שרי¹⁸, שהרי אב מלאכה היא כמו שהכתישה¹⁹. ועוד (דהא) [דאי] נמי הוי יום טוב לא תעשה בלבד שהדין שידחה בשביל עשה, לא אמרי' (דליתה) [דלדחי] עשה לא תעשה אלא בעידנא דקא מיעקר לאו מיקיים

חינוך מצוה רח"צ אות ט', דף קי"ב ע"ג מן הספר. ושם העיר שמה שכ' רש"י במכות כ"א ב' ד"ה ואין חילוק: דאם עשה שנים ושלשה מלאכות בהעלם אחד וכו', הוא גמגום. 8 וכ"כ בתוס' רי"ד שבת קל"ח א'. ועי' במנחת חינוך מצוה ל"ב שנסתפק אם די בהתראת לאו דל"ת כל מלאכה או שמא צריך להתרות בו משום אב המלאכה המסויים. ובספרי שלח סי' קי"ג מפורש כתוס' רי"ד ורבינו, ששנוי שם: „ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש. עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וימצא איש ומה ת"ל ויקריבו אותו [המוצאים אותו מקושש], מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו, מכאן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתן". ונר' שצריך להתרות בו משום לא תעשה כל מלאכה ולפרש מאיזה אב מלאכה. 9 קל"ח א'. 10 וכן במאירי כאן, ובחי' הריטב"א מכות שם. וכ"ה ברמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"ג: „העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת. חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב". ויש להוסיף בזה הסבר. עי' בחי' הריטב"א מכות כ"א א' ד"ה נזיר, שכתב בשם התוס' (וכ"ה בתוס' שני שם): „וכן במי שהיה לפניו איסורין הרבה והתרו עליו על כולם ואכלן כולם חייב על כל אחד ואחד, כיון שהתחיל באחת מהן תוך כדי דיבור של התראה". ולפיכך אם יש חילוק מלאכות ליו"ט, היו מתרים בו על כל המלאכות שהוא עתיד לעשות משם לא תעשה כל מלאכה, והיו מבארים לו שכל המלאכות שהוא עומד לעשות כלולות בלאו זה, והיתה זו התראה באיסורים מחולקים, ויתחייב על כל מלאכה ומלאכה. עכשיו שאין חילוק מלאכות ליו"ט הרי זו חשובה כהתראת איסור אחד. ואף לפי מ"ש במנחת חינוך שם: „ואם היו שני שמות כגון א' אלמנה וא' גרושה בודאי צריך שתי התראות, על כל אחת התראה אחרת, ולא מהני שתי התראות בפעם אחת, דהראשונה לא מקרי התחלה כיון דהוא לאו בפ"ע". (ועי' רמב"ן בספר המצות שורש ט' שכ"כ בעמוני ומואבי שבאו על בת ישראל, והתרו בה מתחלה על שניהם, שאינה לוקה אלא על ביאת הראשון. ועי' בספר דברי אמת, ענין חשוד, שתמה בדברי הרמב"ן) — מ"מ נראה שלגבי יו"ט, אם נאמר בו חילוק מלאכות, היה בדין שיש לחייבו על כל אחת ואחת, שאע"פ שהאיסורים חלוקים וכאילו כתוב לאו נפרד בכל מלאכה ומלאכה, מ"מ כלם בכלל הלאו הכללי הם. וכן יש לומר באמת לענין שבת. ויש לדון בזה, שמא יכול לטעון אח"כ שכחתי אם גם מלאכה זו בכלל לא תעשה כל מלאכה. 11 כג"י כ"מ, ולפנינו ל"י. 12 לפנינו: ליחייב. 13 לכסויי ביה דם. כג"י כ"י וראשונים, ר' דק"ס, ולפנינו: לכיסוי דם. 14 בד"ה אחרישה. 15 בכתה"י מחוק. 16 ח' ב'. 17 וכ"ה בתוס' ובתוס' שני ד"ה כתישה, ובחי' הר"ן ד"ה אחרישה, ובמהר"ם חלאה ד"ה ואי אמרי' ועי' בתוס' ר"פ ובחי' הר"ן שכ' שאין לומר שעכ"פ הלאו נדחה מכח העשה, שא"כ ישרפו נשים קדשים ביו"ט מדין עשה דוחה ל"ת, שעשה דיו"ט אינו שייך בנשים, אלא ודאי העשה מאלים הלאו ואינו נדחה מפני העשה. ובאו להוציא משיטת ריב"א בתוס' חולין קמ"א א' ד"ה לא צריכא, ומובא בתוס' שני כאן בסוף הדיבור, עי"ש, ועי' בתוס' קידושין ל"ד א' ד"ה מעקה. ובמהר"ם חלאה מקיים בזה פירוש רש"י, עי"ב. 18 ואין אומרים שעשה דכיסוי דחי לה, וה"ה אחרישה. 19 צ"ל: הכתישה.

עשה, כגון מילה בצרעת וסדין בציצית, כדאית' בפ"ק דביצה¹⁶ ובהרבה מקומות²⁰, ואם כן היכי אמרי' דלא לילקי משום חרישה הואיל וחזי לכסויי דם צפור, דלא לית ליה²¹ למיחרש ביום טוב אלא כששחט ויש לו דם לכסות דבעידנא דקא עקר לאו מיקיים עשה²². ועוד שהקשה לו רבנו יעקב ז"ל שאם כפירוש זה לא(ו) מחייב משום חרישה²³.

ורבנו יעקב ז"ל²⁴ פי' דכי אמרי' אחרישה לא ניחייב אכלהו סבירא לן דלא ניחייב, דקס"ד דכלהו הוו לא תעשה בלבד²⁵, דהא כלאים ושור וחמור איכא לא תעשה גרידתא, וכיון דהוו לא תעשה גרידתא איכא למימר דאתי עשה [ודחי] לא תעשה. ואע"פ שאיפשר לו לכסות בלא שידחה כל אלו הלזין, הא קימ' לן במס' יבמות²⁶ שאע"פ [שאפשר] לו לקיים את שתיהן אמרי' דאתי עשה ודחי לא תעשה²⁷. וכי אמרינן וכתישה ביום טוב מי שרי הוא הדין נמי דהוה לן למימר וחרישה ביום טוב מי שרי, משום דיום טוב עשה ולא תעשה, שאחר שיש בחרישה עברה אחת שאינה נדחית מפני העשה כל הלזין חזרו למקומן שלא ניתנו לדחות, שהרי אי אפשר שיעשה כסוי זה היום בהתר; והא דאמרי' וכתישה ביום טוב מי שרי, דמשום כתישה (אסיר) [אסיק] אדעתיה קושיא דיום טוב דהא עשה ולא תעשה, מפני שהכתישה אינה נאסרת אלא בשביל יום טוב, אבל בחרישה לא תעלה

20 שבת קלב, ב. כתובות מ' ב'. 21 נר' שצ"ל: דלית ליה. 22 אבל זה שאין דם ציפור לפניו בשעה שחורש גם אם יודמן לו דם אח"כ אין עשה של כיסוי דוחה לא תעשה. ולהלן כ' רבינו בשם הרמב"ן שיש לפטור מטעם הואיל שאם היה דם צפור אינו לוקה אף עכשיו אינו לוקה. וכן בתוס' ד"ה אחרישה: "אם היה דם ציפור במקום חרישה", נר' שר"ל שמדובר באופן שיכול ליפול שם דם ציפור במקום החרישה. שאם התכוונו לומר שהיה שם כבר דם צפור, אין זה ענין להואיל. ובאו ליישב בזה הקושי שמעורר רבינו, ודבריהם כדברי הרמב"ן, שמטעם הואיל חשובה החרישה כבעידנא של קיום העשה. (ובדבריהם שלאחר כן: ובכה"ג שאם היה מבקש עפר וכו', באו להשיב על טענת אפשר לקיים שניהם. והוצרכו לכך לשיטת ר"ת להלן בד"ה כתישה). ועי"ג בתוס' שנג' שם בתחילת הדיבור. ובחי' הר"ן כ' שפי' זה ליתא: "דאפילו מאן דאית ליה הואיל ה"מ בדבר שיכול לבוא לידי היתר, כגון אופה מ"ט לחול דאי מקלעי ליה אורחים נמצא שלא עשה איסור כלל, אבל כגון זה שא"א לבוא לידי היתר ודאי לא". והיינו שאין אומרים הואיל אלא כשהמלאכה עדיין יכולה להיות מותרת, אבל לא די בזה שבכח היתה יכולה להיות מותרת. ועי' הע' 33. 23 הלשון ניראית קטועה, ושם צ"ל: כתישה, והיא קושיית ריב"א בתוס' רד"ה כתישה. ובס' הישר לר"ת סי' שנ"א בהוצ' ירושלים (סי' ש"ב בהוצ' ווינא): "ועוד שמתרץ כתישה ביום טוב מי שרי, וקשיא והלא גם חרישה אינה מותרת אם לא מפני אוכל נפש מההוא טעמא נתיר כתישה". (נראה שבס' הישר נקט בכוונת רש"י שהכיסוי דוחה יו"ט מפני שהוא צורך אוכל נפש, ותמה עליו, עיין בדבריו, ושאר הבינו בכוונת רש"י שמצות כיסוי דוחה יו"ט מדין עשה דוחה לא תעשה). על קושיא זו כתב בתוס' שנג' שם בשם ריב"א דתרי הואיל לא אמרינן, וכ"כ בתוס' ר"פ ד"ה כתישה, עיין בדבריהם. 24 הפירוש שמביא רבינו בשם ר"ת שונה בכמה פרטים מהמובא בתוס' בשמו ומהכתוב בס' הישר שם, כפי שנגזין להלן. 25 וגם איום טוב קאי, והמקשן לא העלה על דעתו עשה שיש בחרישה דיו"ט. אבל בתוס' כ': "ור"ת מפרש דבחרישה דכלאים קאי דליכא אלא לאו גרידא, אבל איום טוב לא קאי". 26 ד' ב'. עי' לעיל ל"ה ב' ד"ה אבל, ובהערות שם מס' 32. 27 ובתוס' כ': "כגון שאם היה הולך לבקש אפר אחר היה הדם נבלע בקרקע". ובס' הישר שם: "דלא שייך הכא כל מקום שאתה יכול לקיים את שניהם וכו', דריש לקיש אע"ג דלא איתותב, כיון דכבר נשחט. אי נמי לא נשחט כיון דמעיקרא אשמתת יום טוב". (נר' שצ"ל: דמעיקרא שמתת יום טוב). התירוץ הראשון מתפרש על דרך מה שכ' התוס', ובתירוץ השני נר' שהולך בשיטת התוס' מנחות מ' א' ד"ה כיון, שמן התורה עשה דוחה לא תעשה גם כשאפשר לקיים שניהם ורק מדרבנן אינו דוחה (וכן מתבאר מן התוס' לקמן פ"ה א' ד"ה כשהוא, עי' בשד"ח מערכת העיין כלל ע"ו), וכ' שאפילו אם המדובר בלא נשחט, הנה אם לא נתיר לו לחרוש ונצריכו לחזר אחר עפר מוכן, שמא יתעצל לשחוט כלל וימנע משמתת יו"ט, ובכה"ג לא העמידו דבריהם.

על דעתו ענין יום טוב, שהיה כוללן כלן כאחת שיהיה בהן לא תעשה בלבד דומיא [דחרישה] דכלאים וחרישה דשור וחמור²⁸. וכדמקשי ראו[ו] ת לכתשן כלאחר יד, משום דכיון דקאמי ליה כתישה ביום טוב מי שרי אהדר ליה בדין כתישה, ועל זה השלימו כל הסוגיא כדי שתבא כתישה שאמרו בדקדוק, אבל אין צריך, דודאי חרישה ביום טוב ליכא ובוזה עלתה הקושיא כהוגן, ומשום יגדיל תורה ויאדיר (הסופיו) [הוסיפו]²⁹ כל הסוגיא בכתישה שלא לצורך³⁰. זו היא שיטתו ז"ל.

ואתה רואה שהיא דחוקה יותר מדאי, וכל שכן שאי אפשר להעמידה. כי היאך נאמר דמשום דהואיל יהא אדם רשאי לעבור על המצות כלן מכיון שאינו מקיים שום מצוה, [אם] מפני (שאי אפשר) [שאפשר] לו לקיימה השת' מיהא לא מקיים מידי. וגדולה מזו אמרו³¹ דלא אמרי' אתי [עשה] ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת [ו]סדין בציצית דבעידנא דקא מתעקר לאו מקיים עשה, כל שכן כאן שאינו מקיים את העשה כלל, ואי אמרת כן הרי התרת כל האיסורין שבתורה³². ומאן דאית ליה הואיל לא לענין זה הוא אומרו כלל אלא לענין מלאכת יום טוב, שאע"פ שהוא עושה לכונת איסור הואיל שיחזור דבר להתר פוטרין אותו ממלקות, אבל שיהא אדם פטור מכל עברות שבתורה מפני הואיל זה לא עלה על דעת מעולם³³. וכן קשה היאך אמרו אחרישה לא נחייב, היה להם לומר ואי אמרת אמרי' הואיל לא נחייב כלל, שהרי לפי הפירוש זה הקושיא היא על הכל שלא יתחייב על אחד מהן³⁴.

והרב מורי נ"ר אומר, שאיפשר לפרש דודאי כי מקשי' אחרישה לא נחייב אחרישה דיום טוב קא אמרי' כפירש"י ז"ל, וקס"ד דיום טוב לא תעשה גרידא הוא, דשבתון עשה הוא דרב אשי הוא דאמי' ליה בפר' במה מדליקין³⁵ גבי אין שורפין קדשים ביום טוב, אבל אמוראי קמאי לא סבירא להו הכי, והואיל ויום טוב הוא לא תעשה גרידא קס"ד שידחה בשביל כסוי שהוא עשה³⁶. ואע"ג דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא היכא דכי מיעקר לאו מיקיים עשה, הכא נמי איפשר דבעידנא (דמעיקרא) [דמיעקר] לאו מיקיים עשה, דהא

ועי' באור חדש ד"ה אחרישה. ועי' בשו"ת עונג יו"ט א"ח סוס"י מ"ד. 28 רבינו מפרש לדרכו שגם התרצן לא העלה על דעתו עשה שיש בחרישה דיו"ט עד שהגיעו לכתיתה, שכשחשב בחרישה חשב רק על הלאו השווה בכולן. אבל בתוס' כ': „ובתחלה נמי הוה מצי לשנויי חרישה ביו"ט מי שרי אלא דמשנו ליה בענין אחר משום יגדיל תורה ויאדיר". והשווה גם ס' הישר שם ביתר ביאור. ובעונג יו"ט א"ח ס' מ"ה הק' על פירוש ר"ת: וזה דחוק מאוד דשביק חרישה דאיירי בה ונקט כתישה ביו"ט. 29 או שצ"ל: השלימו. 30 בזה מתיישב הקושי שהעיר מהרש"א לפי ר"ת, עיין בדבריו. 31 ביצה ח' ב', ועוד. 32 וכ"ה בעונג יו"ט שם. 33 השווה עם המובא בהע' 22 מחי' הר"ן. ולקמן מ"ח א' ד"ה מתקיף הגדיר רבינו: „שכל עצמו של הואיל במאי דעביד דאתי ולא במאן דלא עביד דאתי". (וכן במלחמות). ועי' גם במהר"ם חלאוה שהקשה: „וזה אינו מחזור דלא אמרינן הואיל באיסור שלא הותר מכללו, שאם אין אתה אומר כן בטלת הרבה ממלאכות שבת וכדכתיבנא לעיל". (התכוון למה שכתב בחידושי לדף מ"ו ב' ד"ה רבה, שאף במלאכות שבת אין לפטור ממלקות משום הואיל, עיי' בטעמו של דבר). אבל בתוס' לעיל מ"ו ב' ד"ה רבה ובתוס' מנחות ס"ד א' ד"ה להעלות, משמע שאף במלאכת שבת שייך לפטור מדין הואיל. ועי' באמרי בינה א"ח דיני יו"ט ס' ג'. ועי' בשו"ת חמדת שלמה א"ח, ס' כ"ב. 34 נר' שר"ת מפרש שלא נחייב אכל האיסורים הכרוכים בחרישה. וז"ל ס' הישר שם: „אלא אחרישה על שם חרישה כגון של שור וחמור על שביעית ועל נזיר ועל כל חרישה שאין בהן אלא [לא תעשה] וכו'". ומתבאר מדברי ר"ת שעשה דוחה כמה לאוין, ועי' ברש"ש כאן ד"ה ראויות לכותשן, ובוזה שבא שבסוף ספר תוס' הרשב"א. 35 שבת כ"ד ב'. ועי' בתוס' שם ד"ה ולא, ובתוס' ביצה ח' ב' ד"ה סוף. 36 וכן פירש בתוס' שנץ שם בשם הרב ר' יהודה, עיין בדבריו

חזי לכסויי ביה דם צפור דרך חרישתו, ואע"ג דהשת' ליכא דם צפור, ראוי הוא שיבא אחר וישחוט שם ויקיים מצות כסוי דרך חרישתו³⁷. וכי אמרי' וכתיתה ביום טוב מי שרי, הינו משום דבעידנא דקא עקר לאו לא מקיים עשה, וכי תימי' דבעידנא דכתיש קא מכסי, אם כן נמצאת החרישה שלא נעשית בשעת הכסוי, וכיון שצריך לחרוש ולכתוש קדם כסוי ודאי אי איפשר שידחו מפני הכסוי, שאי איפשר לעשות את שתיהן בשעת הכסוי³⁸. וכשהקשו ראיות לכתשן כלאחר יד, עלה בדעתן שאחר שאין הכתישה מלאכה שהחורש ומכסה באבנים מקורזלות שהוא מקיים את הכסוי, הואיל ואינו חסר מלאכה שהרי איפשר לו לכתוש כלאחר יד.

וגם זה דוחק, שאע"פ שאין כתישה כלאחר יד מלאכה לענין יום טוב, מכל מקום מלאכה היא לענין שאין כסוי נגמר באבנים עד שיכתשו, ואי איפשר שיקרא זה בעידנא דקא עקר לאו מקיים עשה. וגם שאין השיטה הזאת עולה לפי מה שאמרנו למעלה שאינו בדין שנדחה את האסורין מפני הואיל, שלא נאמר לענין זה כלל אלא לענין מלאכת יום טוב³⁹ כמו שאמרנו, [כל שכן] כאן דאף הואיל נמי ליכא, שדבר שאי איפשר הוא שיהיה לו דם צפור בשעת החרישה כיון שהוא חורש בבקעה ורואה שאין דם צפור כלל ולא אדם שיביא אותו לשם.

והפי' הנכון בזה כמו שרש"י ז"ל מפרש דמשום לאו דיום טוב לא מיחייב משום חרישה הואיל וחזי לכסויי דם צפור, ולא משום דחיה דליתי עשה ולידחי לא תעשה, שהרי מפורש בפ"ק דיום טוב⁴⁰ שאין דוחין מלאכת יום טוב מפני כסוי, שיום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, [אלא] מדין עצמו הוא פטור החורש הזה כל זמן שהוא צריך לעפר כשיש לו דם צפור לכסות או אפי' צואה, שעכשו אין החרישה לתקון הקרקע כדי להשות'⁴¹, שאינה (דלא) [אלא] ליטול את העפר וישאר מקומו גומא, ואין זה אלא כחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה שהוא פטור עליה⁴². וכן עולה מן הסוגיא. ותראה בסוגיא של פרק קמא דביצה⁴³ שהתירו כסוי בענין זה של חופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה. ולמאן דאית ליה הואיל אף כשאין לו עכשו דם צפור לכסוי יש לנו לפטור אותו מדין הואיל וחזי לכסויי דם צפור⁴⁴, שזהו ממש כדין אופה (דיום) [מיום] טוב לחול

בארוכה. 37 ראה הע' 22. 38 גם לפי ר"ת הנ"ל קשה מאי פריך ראיות לכתשן, והרי כיון שאין האבנים ראיות לכסוי עד אחר הכתישה כבר עבר על החרישה, ור"ת אינו מפרש שהתלמוד דוחה כן. ועי' באור חדש ד"ה ראיות לכתשן וברש"ש הנ"ל. 39 ר' הע' 33. 40 צ"ל: להשוותה. 41 כדאי' שבת ע"ג ב'. 42 ח' רע"א. 43 נראה שאין זה בגדר הואיל ותחיה מלאכה שאינה צריכה לגופה, שאם כן נאמר כן גם במלאכות שבת, ורבינו כ' קודם שאין אומרים הואיל אלא לענין מלאכת יום טוב. אבל באמת מלאכה שאינה צריכה לגופה רק פטור עליה אבל אסורה לכתחילה, וההיתר כאן הוא מדין הואיל ותחיה מלאכה המותרת לגמרי. שלצורך מצות כיסוי מותר לעשות גומא לכתחילה, אם משום שמחת יו"ט (לב"ש), אם משום שחכמים לא העמידו דבריהם במקום מצות עשה של תורה (לב"ה), עי' בתוס' ביצה שם ד"ה ואינו ובמהרש"א שם. אבל קשה שלא התירו חרישה כדרכה לצורך כיסוי רק בדקר נעוץ בעפר תחוח. וי"ל כשאין לו דקר נעוץ אסור משום שאינו מוכן, וחכמים העמידו דבריהם באיסור מוקצה במקום עשה, ועכ"פ מצד לא תעשה במלאכת יו"ט היתר גמור הוא בין מן התורה ובין מדרבנן, ואין איסור מוקצה דרביע עליה מסלק ממנו דין הואיל. ועוד י"ל שהמקשן כאן, רב חסדא, מפרש המשנה בריש ביצה שאף בלא דקר נעוץ מותר לחפור ולכסות. ועי' בתוס' ביצה ח' א' ד"ה אמר, שהביאו מהירושלמי שבשחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביו"ט, אע"פ שהוא גולד, שלא לעקור מצות כיסוי. אך עי' ברא"ש שם ס"ו י' ש"י: ואע"ג דבשחט בעו ב"ה דקר נעוץ וכו' משום

שהוא עושה המלאכה לכונת אסור והן פוטרין אותו מפני שאיפשר שיחזור הדבר להתיר⁴⁴, ואף כאן אע"פ שהוא חורש לכונת אסור שאינו צריך לעפר שאין לו דם צפור, איפשר שיהיה הדבר מותר אם יהיה לו דם צפור שיהיה צריך לעפר לכסותו⁴⁵.

ויש לך להשיב שמכל מקום על הזריעה הוא חייב, כיון שאמרנו שזה החורש הוא (מחפי) [מחפה] את הזרע ששם. שאף אם נאמר שיהיה איפשר שיהיה צריך לעפר אם יהיה לו דם צפור, מכל מקום עכשו לא נטלו משם אלא מחפה בו את הזרע, ואף אם יצטרך לו ויחזור ויטלנו משם עבר על הזריעה כשחפה את הזרע אע"פ שהזרע וגלה אותו⁴⁶. אבל נאמר שזהו מה שאמרו (אחרי שלא) [אחרישה לא] נחייב ולא אמרו איום טוב לא נחייב, שדין הואיל אינו מועיל כלום אלא לאיסור החרישה מן הטעם שאמרנו, לא לאיסור הזריעה. אע"פ שלא גירוח⁴⁷ בזה כלום, שהרי אינו לוקה איום טוב אלא משם אחד כמו שאמרנו⁴⁸, ואם אין מלקות על החרישה יהיה [לוקה על] הזריעה, מכל מקום כיון שלשון המשנה הוא יש חורש תלם אחד נראה שהמלקות הוא על החרישה, ולמאן דאית ליה הואיל לא נמצא מלקות על החרישה אלא על הזריעה בלבד. ובזו השיטה עולה הסוגיא כלה יפה, שעל הכתישה אמרו וכתישה ביום טוב מי שרי, מפני שאין בה שום התר⁴⁹, כמו שתראה בפר' קמא דביצה⁵⁰ שלא נאסר הכיסוי אלא מדין כתישה. והרי הכל מפורש מבואר ומחזור נכון למשכיל, והשם יראנו נפלאות מתורתו. ל"ש.

ראינא תרתי איסורי וכו'. כלומר, אבל באפר כירה אין אלא איסור אחד, איסור נולד. וצ"ע שבגמ' שם ברע"ב אמרו באפר כירה: מאי טעמא לא דקא עביד גומא וכו'. ובגמ' שם לא דחו עצם ההנחה. והיה אפשר לומר שהירושלמי לא ס"ל תנאי דדקר נעוץ ומתיר אפילו בתרי דרבנן בשחט כבר, אלא ששיטת הירושלמי באפר שהסיקו ביו"ט נתקבלה ע"י הפוסקים. וצ"ע. (ומצאתי שהעיר בזה בבה"ל של המ"ב סי' תצ"ח סט"ו ד"ה ואם, ונשאר בצ"ע). 44 להיתר. 45 וכ"פ בתוס' ובתוס' שנץ בשם רשב"ם, וכ"פ בחי' הר"ן כאן. והקשו ע"ז בתוס': "הא דחופר גומא פטור היינו דוקא בבית דמקלקל הוא... והכא בשדה דלזריעה קיימא שמשביח את השדה בחרישה וכו'". ועי' במאירי שבת ע"ג ב' ד"ה החופר גומא שכתב שאפילו בשדה פטור לר' יהודה המחייב במלאכה שאצ"ל, שדוקא במתקן הוא שמחייב במלאכה שאצ"ל, אבל החורש בשדה ואינו צריך לאותה גומא להשוות הקרקע כלל והוא מקלקל פטור לדברי הכל. עיין בדבריו, דס"ל שאינו תלוי במקום החרישה אלא בכונתו. וכן י"ל בדעת הרשב"ם ורבינו. ובמהר"ם חלאוה הקשה לפירוש זה: "דלא אמרינן הואיל בכי האי גונא הואיל ולא נתכוין אלא לכיסוי והרי זה נתכוין לחרישה, ולא אמרינן הואיל אלא כשנמצא היתר במה שעשה באותו ענין ממש". כלומר, שאין לפוטרו מטעם שיש לו צורך נוסף בעפר זה, שאפילו כשמתכוון גם לצורך החרישה וגם לצורך העפר חייב על החרישה. ועי' גם בעונג יו"ט שם. ונראה שאין הדין כן אלא בכה"ג ששני הצרכים שהוא מתכוון להם הם דברי חול, שנמצא עכ"פ שמכוין גם לצורך המלאכה האסורה וחייב עליה, אבל כשעושה המלאכה לצורכו ולצורך מצוה, אין פעולתו מתייחסת אלא אחר הצורך העיקרי, והוא צורך המצוה. וטעם הדבר, שבחופר גומא לצורך חרישת הקרקע ולצורך העפר, ייתכן שלא היה חורש כלל אלמלא שיש לו צורך בשני הדברים ביחד, אבל הצורך בעפר לשם קיום מצות כיסוי מחייבו לחפור אף אם אין לו צורך בגומא, ולכן עיקר מלאכתו מתייחסת אחר הצורך ההכרחי. דוגמא לדבר מה שכתבו התוס' לעיל מ"ו א' ד"ה לא בטעם מה שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט אפילו בתרומה טמאה שיכול להנות ממנה בשעת השריפה, שעיקר כוונת ההבערה היא לצורך המצוה והמלאכה מתייחסת אחריה. ובזה יש ליישב גם קושיית התוס', שאפילו כשחופר בשדה הכא פטור, שהחפירה לצורך המצוה קובעת את כוונתו לצורך העפר גרידא. 46 במהר"ם חלאוה (דף קכ"א עמ' א') כתב לדרכו: "ומשום זורע נמי ביום טוב לא מחייב דכיון דאינו חייב משום מחפה אלא מכח החרישה, כי היכי דפטור אחרישה פטור נמי אזריעה, דלא יפה כח הבן מכח האב". 47 צ"ל: גרויח. 48 בדיבור הקודם. 49 דכתישה הוי כטחינה וצריכה לגופה היא. 50 ד' סע"ב, ח' ב'.

אהבערה לא נחייב⁵¹ הואיל וחזין⁵² ליה לצרכיה⁵³. לפי מה שכתבנו למעלה⁵⁴ אין זה הואיל שנחלקו עליו אי חזי ליה לצרכיה, כדין האופה ביום טוב לחול קדם סעודה⁵⁵. והכונה בזאת הקושי, דאי לא אמרינן הואיל משכחת לה כשהיה המעשה הזה לאחר סעודה, אית⁵⁶ לן למימר דחזי ליה לצרכיה אי מקלעי ליה אורחים. ואזהרתיה מהבא לא תעשה כל מלאכה. ודאי שהכנה אינה מלאכה, אלא כיון דאמרי רחמנא לא תעשה כל מלאכה⁵⁷ וגלי בהכנה שאין יום טוב מכין לעצמו, נמצאת הכנה בכלל לא תעשה כל מלאכה⁵⁸. וכיוצא בזה כתבנו בפר' השוכר⁵⁹ בענין טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו.

מח, א. [ואזהרתיה¹ מהבא לא תעשו כן לה' אלהיכם]². תמה, מאי טעמי לא אמרי שהוא לוקה מפני שנהנה מן ההקדש, שבשל את הגיד בעצי הקדש ואכלו, והוא באזהרה מפני המזיד במעילה שהוא באזהרה³ כדכתי' לעיל⁴. ואיכא למימר שאינו לוקה על שנהנה מן ההקדש אלא כשהוא אוכל את הגיד, ונמצא לוקה שלש על אכילתו, ואנן שתים על אכילתו ושלש על בישולו קאמרי⁵ ומשום לא תעשו כן. וכי תימא נפשי להו לוי, שהרי מ"מ לוקה על אכילתו משום נהנה מן ההקדש, אינו לוקה על אכילתו משום נהנה מן ההקדש (אינו לוקה) דליתיה לאיסורא בעיניה⁶. אפי' למאן דסבירא ליה יש שבח עצים בפת לא אמרי אלא באבוקה כנגדו⁷, וזה שבשל את הגיד איפשר שלא בישלו באבוקה כנגדו אלא על גבי גחלים. אי נמי איפשר דגבי בישול ליכא למימר אבוקה כנגדו, דלא אמרי אבוקה כנגדו אלא בפת שהוא רואה פני האור. (ואית) [וא"ת] והרי אמרו למעלה בפר' כל שעה⁸ דתנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו את הפת דאפי' לרבנן דשרו הפת אסורה בהנאה משום דהקדש אפי' באלף לא בטיל. איכא למימר איסורא הוא דאיכא אבל מעילה ליכא אלא באיסור בעין, וכן אתה אומר לענין מלקות⁹.

51 כג' כ"ב וא"פ בדק"ס הע' ר', ולפנינו : ליהייב. 52 לפנינו : דחזי. 53 לפנינו : 54 ס"ז ב' ד"ה לא אמרינן. 55 שאפילו רב חסדא מודה שאינו לוקה. 56 נ"ר שצ"ל : דלית. 57 שמות כ' י'. 58 במאירי פירש : כל שאינו במזומן מבערב נשאר כדינו באיסור עשיית מלאכה. ועי' בחי' בית מאיר. 59 ע"ז ס"ז רע"ב. 1 כג' כ"ב, ולפנינו : ואזהרה. 2 בכתה"י מחוק. 3 לרבנן, לעיל ל"ג רע"א. 4 מ"ז א' ד"ה החורש. 5 לעיל מ"ז ב'. 6 וכ"ה ותירץ בחי' הר"ן, ע"ב. ובוה מתיישבת גם הקושיא הקודמת, ובחי' הר"ן לא הביאה. ובתוס' ר"ס כאן : וא"ת ותיפוק לי דנהנה מן ההקדש דמעיל ומעילה באזהרה, וי"ל דמיירי בפחות משהו פרוטה דליכא מעילה. וכ"ה בתוס' מכות כ"ב א' ד"ה אלא ובתוס' שני שם. וראה הע' 9. 7 ר' לעיל כ"ז טע"א. 8 לעיל כ"ז ב'. 9 יש לעיין בזה ממה שאמרו בגמ' לעיל שם : והלא מעל המסיק וכל היכא דמעל המסיק נפקי להו לחולין, הרי שהמסיק עצי הקדש בשוגג חייב קרבן מעילה, וא"כ לילקי נמי על ההסקה במזיד. ברם דברי הגמ' צ"ב, שהרי אין מעילה אלא בנהנה שוה פרוטה, ובעצם ההסקה הרי עדיין לא נהנה, והוא פוגם ולא נהנה שאינו חייב קרבן, ובמה יצאו לחולין. ועי' בחי' בית מאיר לעיל שם שהוכיח שבאופן שמשנה שינוי שאינו חוזר לכ"ע מעל אע"פ שלא נהנה. וי"ל בדעת רבינו והר"ן שסוברים שבמזיד אפילו באופן ששינה את ההקדש שינוי שאינו חוזר אינו מתחייב מלקות, שאינו חייב משום מזיד במעילה אלא אם כן נהנה מן ההקדש בשוה פרוטה. אבל דעת התוס' הנ"ל בהערה 6 שדין מזיד שוה לדין שוגג, והמסיק מתחייב מלקות בששינה אפילו בלא שנהנה שוה פרוטה. ובתירוצם מסתבר להו שבין בשוגג ובין במזיד, אע"פ שאין צריך שיהנה בשוה פרוטה, מ"מ ההקדש שמעל בו צריך שיהיה שוה פרוטה. וכן פירש בכוונתם בבית מאיר שם, עיין בדבריו. (אבל פירוש זה אינו מתקבל בלשון הריטב"א מכות שם ד"ה ואזהרתיה, שניסח תירוצו התוס' בלשון זו : והנכון דאי משום מעילה בעי לאיתנהוי בשוה פרוטה וניחא ליה לאיקומי אפילו בלא

ועדאין אתה צריך לשאול מה היא תשובתן לעצי אשרה ולילקי נמי משום דלא תביא תועבה אל ביתך, דאכתי איכא לאקשווי אמא[י] לא תניא שהוא לוקה שש וכגון שבשלו בעצי אשרה. והתשובה, שמ"מ מאחר שלא שנו הברית' אלא לוקה חמש ידענו שאין הברית' הזאת בבשלו בעצי אשרה. אבל שאלה יש לך לשאול, למה אינו לוקה שש וכגון שבשלו בעצי אשרה שהוא לוקה משם לא ידבק בידך מאומה ומשום לא תביא תועבה. אבל כבר שאלו אלו השאלות בפר' אלו הן הלוקין¹⁰ על מתני' דיש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לוין, ולילקי נמי משום זורע בנחל איתן, ולילקי נמי משום (מזורי) [מזית] החושן מעל האפוד בהליכתו, וכיוצא באלה הרבה, ולא תמצא שהשיבו עליהן כלום¹¹, ואף זאת השאלה היא כאחת מהן¹². ל"ש.

וכי אמרי' לעיל אפיק הבערה ועייל אש¹³ עצי אשרה, אית לן למימר נמי שלא ילקה אלא על אכילתו, אלא דמשמ' דלא ידבק בידך מאומה מן החרם¹⁴ הוא מזהיר בלא תעשה בה חפציו כלל, ואין כן בהקדש אלא כשהוא נהנה ממש במה שיש בו מעילה בשוגג, והינו דקאמרי הזיד במעילה.

[מתקיף לה¹⁵ רב פפא]¹⁶ דלמי לא היא עד כאן לא קאמי' ר' אלעז' התם דאמרי' הואיל אלא משום דכל חדא וחדא בעידנא דקא אפי' לה חזיא ליה¹⁷. איכא למידק, והא ודאי אית ליה לר' אליעזר הואיל אפי' היכא דכל חדא וחדא לא חזיא ליה, כדאמרי' לעיל¹⁸ דטעמ' (דאמ' ר') [דר'] אליעזר דאמ' עוברין עליה בבל יראה ובל ימצא משום הואיל דאי בעי מיתשיל עליה, שהוא כהואיל דאי מקלעי אורחים דקאמי' רבה ויותר רחוק ממנו, דודאי טפי שכיח ליה דליקלעו ליה אורחים למיכל מדשכיחי ליה בי(ה) דינא למיתשיל קמיהו, כדאמרי' בעלמ' ¹⁹ מי יימר דמודקק ליה בי דינא, ועוד שהוא מחוסר שאלה ודומה למחוסר מעשה²⁰. אי נמי איכא למידק, היכי אמרי' עד כאן לא קאמי' ר' יהושע התם דלא אמרי' הואיל אלא דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים²¹ אבל הכא דחזי²² לאורחים (הכא) [הכי]²³ נמי דאמרינן²⁴ הואיל, דהא אמרי' לעיל¹⁸ דר' יהושע קאמי' לא זהו חמץ

איתנהי מעצים אלו בשוה פרוטה כיון דאפשר ליה וקתני לה תנא סתם. וכן פירש ר"י ז"ל. משמע שסובר שמתחייב משום ההנאה שנהנה משבח העצים בתבשיל. וצ"ע). ועוד י"ל בביאור דברי רבינו עפ"י מה שהעלה הגאון מוהר"י מקארלין בס' קהילת יעקב למכילתין דף ו', שמדברי הגמ' הנ"ל אתה למד שכל מזיק ומפסיד הקדש בענין שחייב לשלם הרי ההקדש יוצא לחולין. כלומר, אע"פ שהפוגם ולא נהנה פטור מקרבן ומחומש, מ"מ כיון שחייב בקרן מדין תורה הרי ההקדש יוצא בכך לחולין. וזה שאין המזיד מוציא את ההקדש לחולין הוא דין המיוחד למזיד, ולא שהיציאה לחולין תלויה בדין מעילה. ולפי"ז י"ל שהמבעיר עצי הקדש במזיד אינו לוקה נמי משום הזיד במעילה, מאחר שפגם ולא נהנה, ואעפ"כ נקטו בגמ' שההקדש יוצא לחולין. ועי' בשו"ת אחיעזר יו"ד סי' מ"ו בהג"ה לאות ה', שחלק על סברת הרב קהילת יעקב, ומ"מ איננו מוכרח לדחות את דבריו אלא בשיטת הרמב"ם אבל לא לדחותם מכל וכל, ועיין. ¹⁰ מכות כ"ב א'. ¹¹ עי' מ"ש בתוס' שם ד"ה מתקיף. ¹² כל הדיבור עד כאן, בחי' הר"ן, בקיצור. ¹³ לפנינו לי'. ¹⁴ דברים י"ג י"ח. ¹⁵ מתקיף לה. כג"י כ"י א"פ, ר' דק"ס הע' ח', וכ"ה בחי' הר"ן, ולפנינו : אמר. ¹⁶ בכתה"י מחוק. ¹⁷ בנוסח שלפנינו כמה שינויים, עיין עליהם. ¹⁸ מ"ו ב'. ¹⁹ עי' שבת מ"ו ב'. ²⁰ במאור כ' בזה : „ואע"ג דסבירא ליה (לר"א) דאמרינן הואיל ואי מיתשל עליה ממוניה הוא, ההוא הואיל דלחומרא הוא ולא דמי להואיל דהכא דלקולא". ואפשר שהמאור סובר בדעת ר"א שמחוסר שאלה כמחוסר מעשה, ולחומרא אמרינן הואיל אף בחסרון מעשה, כדעת רב חסדא להלן ס"ב א'. או שר"א סובר שאין מחוסר שאלה כמחוסר מעשה. ועי' לעיל מ"ו ב' ד"ה דר' אליעזר והע' 7. ²¹ לפנינו : ולא לאורחין. ²² לפנינו גוסף : מיהת, ובכ"י א"פ לי', והגי' : דחזיא, ר' דק"ס הע' כ'. ²³ כן הועתק להלן. ²⁴ לפנינו : אימא

שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא משום דלית ליה הואיל דאי בעי מיתשיל עליה, אע"ג דחזי ליה ולאורחים דומיא דהואיל דאי מיקלעי ליה אורחים דקאמ' רבה.²⁵ ואיכא למימר דהינו טעמ' דלא גמרי' הואיל דרבה משום דאיכא לדחויי דר' אליעזר לית ליה הואיל, והאי דקאמ' שעובר בבל יראה ובל ימצא משום דסבירא [לית] טובת הנאה ממון כדקס"ד למימר לעיל²⁶, והתם דחינן דמשום דהואיל קאמ' ולא משום טובת הנאה ממון, והכא גמי איכא לדחויי דמשום דטובת הנאה ממון קאמ' ולא משום הואיל, ומשום הכי קאמרינן מהואיל דאפייה²⁷ דשרי למיפא משום הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה.²⁸ וכי תימ' ר' יהושע ודאי לית ליה הואיל, דאי גמי סבירא ליה טובת הנאה אינה ממון אי אית ליה הואיל דאי בעי מיתשיל עלה הוה ליה למימר שיעבור עליה בבל יראה ובל ימצא, והכי²⁹ קאמרי' הכא לר' יהושע אבל הכא דחזי לאורחים הכי גמי דאמרי' הואיל. ואיכא למימר התם (משום) דלית ליה הואיל משום דמחוסר שאלה, וסבירא ליה דהוי כמחוסר מעשה, אבל דאפייה לא הוי מחוסר מעשה כלל.³⁰

ומיהו אנן קימ' לן כר' אליעזר דאמרי' הואיל דאפייה כדאיפסיקא הלכת' כותיה. ולעיל³¹ גמי אסיקנא דטעמיה דעוברי' עליה בבל יראה ובל ימצא משום הואיל דאי בעי מיתשיל עלה, דאע"ג דהכא לא אמרינן ליה להתוא הואיל משום דאיפשר למידחיה כדאמרן, מיהו כיון דאסיקנא הכי לעיל הכי אית לן למימר לענין פסקא דאית לן הואיל. ואע"ג דדחינן הכא דלא דמי הואיל דאפייה דר' אליעזר להואיל דאי מקלעי ליה אורחים דקאמ' רבה, ההוא הואיל דלעיל ודאי דמי לדרבה ועדיף מיניה, הלכך קימ' לן כרבה. והו דעת הרב אלפסי ז"ל³², אבל הרב בעל המאור ז"ל³³ דחה דברי הרב אלפסי ז"ל, שחשב שפסק כרבה משום הואיל דאפייה. ודאי דהואיל דאפייה תא אידחי ליה בגמ' דלא דמי לדרבה, ואע"ג דאמרי' דר' ירמיה קבלה ומסקנא כותיה, ודאי דלא קבלה אלא דפליגי בהואיל, משום דקשיא להו כמה שני במא[י]ן פליגי ר' אליעזר ור' יהושע, אבל דלידמי הואיל דר' אליעזר (דהואיל) [להואיל] דרבה בהא ודאי לא קבלה. והרב אלפסי ז"ל ודאי לא טעה בזה, אלא (דהואיל) [אהואיל] דאי בעי מתשיל עלה קא סמך למיפסק הלכת' כרבה, כמו שאמרנו. שהרי הוא אומ' בפירו[ו]ן ש[ו] דהא חלה חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא הוא, מאי טעמ' דאמרי' הואיל ואי בעי מיתשיל עלה³⁴ הוא סומך³⁵.

הכי גמי אמרינן. 25 וכן הקשה רש"י בד"ה אבל הכא (וצריך יישוב למה לא הוקשה לו גם מדר' אליעזר), ועיין בדבריו שהעלה דלא גרסינן בראש הסוגיא הואיל ואי מתשיל, ואף ר"א אינו סובר הואיל של שאלה, אלא גרסינן ר"א סבר אמרינן הואיל, והכוונה להואיל של היתר אפיית החלה. 26 גר' להשלים: אין ראיה. 27 השווה רמב"ן במלחמות, וכן בחי הר"ן. 28 = והיכי. 29 וכ"כ במאור, וכן בחי הר"ן. 30 השווה רמב"ן במלחמות. 31 לרי"ף סי' תשמ"ו. 32 גר' שנשמטו מכאן, בטעות בדומות, המלים: משמע דהואיל דאי בעי מיתשיל עלה. 33 יש להוסיף בזה דברים. הנה מדברי הרי"ף משמע שמחלוקת רבה ורב חסדא בהואיל דאורחים תלויה במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע בהואיל ואי בעי מיתשיל עליה, ולפיכך פסק הרי"ף כרבה בהואיל דאורחים, דרכה אית ליה הואיל כר' אליעזר והלכה כר' אליעזר. ועי' בהשלמה במכתם ובמאירי שהבינו בדברי הרי"ף שמפרש מה שאמרנו בסוגיין שמחלוקת רבה ורב חסדא תלויה במחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע, שהכוונה להואיל דאי בעי מיתשיל עליה, ותמזהו עליו שמן הגמ' משמע דמהואיל וכל חדא חזיא קאמר, עיין בדבריהם. ועי' מ"ש בהשלמה ביישוב פירוש הרי"ף. והמאירי כתב שנראה שגדולי הפוסקים לא דקדקו בפרטיו של הואיל, אלא מאחר שמצאו שר' אליעזר סובר הואיל, הוא הדין בכולהו, ומפני שזה צריך להזכיר בפירוש המשנה תחילה הפשוטה לפי דרכם, וודאי לא נתלו דברי רבה בדברי ר' אליעזר אלא מטעם הואיל וכל

ומה שאמ' הרב בעל המאור ז"ל³⁴ דהואיל אי בעי מיתשיל עלה אפי' רב חסדא מודה ביה משום דהוי לחומרא, ואמר' בפר' תמיד נשחט³⁵ גבי שחטו למולים על מנת שיתכפרו בו ערלים לית ליה לרב חסדא הואיל אבל לחומרא אית ליה, לא נראה כן לרב מורי נ"ר³⁶, דגבי הואיל לא שיד קולא וחומרא, דלאו ספק' הוא דנימ' דנקיטי' מיניה לחומרא. ואי לחומרא אית ליה הואיל הוה ליה למימר הואיל באופה מיום טוב לחול כי היכי דלא לילקי, שספק נפשות להקל³⁷, כדאמר' ³⁸ ושפטו העדה והצילו העדה³⁹. אלא הנח לקדשים שאומר' (בו) [בהם] הואיל אפי' בלא עביד דאתי, מה שאין לומר כן בכל דיני איסור והתר. שכבר כתבנו⁴⁰ שכל עצמו של הואיל במאי דעביד דאתי ולא במאן דלא עביד [ד]אתי⁴¹. והטעם בקדשים מפני שכל שם שחל עליו לפסול בזמן אחד פוסלו לעולם, כגון שלא למנוי דבמולים פוסל ובערלים גמי פוסל הואיל ואיפשר שיהיו מולים. וכבר האריך הרבה הרב מורי נ"ר בספר המלחמות⁴², וכלל דבריו שאין ללמוד בקדשים בדין הזה כלל. וכן מה שאמרו שם בפ' שני שעירי⁴³ מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי⁴⁴, לאו למימרא דבעלמ' אית ליה⁴⁵ הואיל, אלא שחוטי חוץ מלתא אחריתי היא, דרחמ' אמ' כל הראוי לבא אל פתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ וכל שאינו מחוסר מעשה ראוי לבא הוא, ומשום הכי אמ' רב חסדא אין מחוסר זמן לבו ביום, דראוי אמ' רחמנא וראוי הוא, אבל מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה הוא והוה ליה מחוסר זמן ואינו ראוי לבא קרינא ביה.

וודאי הואיל דאי בעי מתשיל עלה הוא דלא כרב חסדא וקאי כרבה, הלכך כרבה קימ' לן. וביותר מן ההכרע שכתבנו למעלה⁴⁶ דרב חסדא לית ליה הכנה דרבה ואנן קימ' לן כהכנה דרבה וכולה כמו שהיא כתובה למעלה, והוא דבר ברור⁴⁷.

אלא שזה שסמך הרב אלפסי ז"ל על הואיל דאי בעי מיתשיל עלה דאמר' לעיל⁴⁸ לר' אליעזר לפסוק בו כרבה אינו מחוור, שאחר שאנו רואין שלא סמכו בו בגמ' ולא הזכירוהו כלל בדברי ר' אליעזר, אלא בהואיל דאפיה בלחוד הוא דסמכי וביה נחתי וביה סלקי, וכונתם הוא ממה שאמרו⁴⁹ למעלה דאיכא (למילתא) [למימר] דטעמ' דר' אליעזר

חדא וחדא חזיא ליה. אבל הרמב"ן ורבינו סוברים שהרי"ף בודאי אינו מפרש בסוגיין שתולים דברי רבה בדברי ר' אליעזר מטעם הואיל ואי בעי מיתשיל עליה, אלא מטעם הואיל דאפיה; אלא שידע הרי"ף שמתעם זה אין לפסוק כרבה, שאין לתלות הואיל דאורחים בהואיל דאפיה, וכמו שאמרו בגמ' עד כאן לא קאמר ר' אליעזר וכו', ועל כן הסתמך על מסקנא דריש שמעתא (לעיל מ"ו ב') שאמרו שר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל עליה, ולפי"ז קם ליה רבה כר"א והלכתא כוותיה. ורבינו להלן בסמוך מקשה על פירוש זה, והוא בהתאם למה שכתב דמסקנא דריש שמעתא לא נאמרה אלא בתורת דחיה ואין לסמוך עליה. ³⁴ עי' בלשון המאור שבהע' ²⁰. ³⁵ להלן ס"ב א'. ³⁶ עיין במלחמות. ³⁷ לשון הרמב"ן: „אי אמרינן הואיל לחומרא הכא הוה לן למימר אינו לוקה, דהצלה היינו חומרא, דמלקות תחת מיתה עומדת ורחמנא אמר והצילו העדה וכו'". ³⁸ לעיל י"ב א'. ³⁹ וכן הדין באמת בכל דבר ספק שאומרים אע"פ שאסור אין לוקין עליו. ומה עוד שדין הואיל גדר אחר יש לו, שאינו הכרעה בעיקר הספק, אלא שמשום הואיל אנו מניחים שאפה באופן המותר לגמרי. ⁴⁰ לעיל מ"ו ב' ד"ה ואי אמרת, וראה שם הע' ²² והע' ³³. ⁴¹ עי' לקמן ס"ב א' הע' ⁶. ⁴² גם רבינו האריך בזה לקמן שם ד"ה כי לית ליה, עיין בדבריו. ⁴³ יומא ס"ב סע"ב. ⁴⁴ ומכאן קשה לשיטת בעה"מ שהרי אין אומרים הואיל במחוסר מעשה אפילו להחמיר, ועי' במ"ש ליישב. ⁴⁵ לרב חסדא. ⁴⁶ מ"ו ב' ד"ה אמר ליה. ⁴⁷ וכ"ה במלחמות, ועי"ג בר"ן. וכן פסקו כרבה: הרמב"ם הל' יו"ט פ"א הט"ו, ועי"ש בהגמ"י אות כ', סמ"ג לאוין ע"ה, רא"ש סי' ו', ועוד. והראשונים הביאו דעת רבינו אפרים שפסק כרב חסדא. ⁴⁸ צ"ל: שאמרנו.

שהוא משום דקסבר טובת הנאה ממון, היאך יסמוך בו הרב אלפסי ז"ל לפסק הלכה. וכל שכן שכבר עמדה ההלכה במס' קדושין⁴⁹ שטובת הנאה ממון, כמו שכתבנו שם⁵⁰, וכיון שהלכה כן יותר יש לומר שיהיה טעמו של ר' אליעזר שהלכה כמותו משום טובת הנאה ממון, ולא שיהיה טעמו משום הואיל דאי בעי מתשיל עלה ושיהיה סבור שטובת הנאה אינה ממון⁵¹.

ויותר יש לנו לומר דהואיל דר' אליעזר הוא הואיל דאפייה, ומינה ידעין דר' אליעזר ור' יהושע בהואיל הוא דפליגי כפלוגת' דרב חסדא ורבה, כדברי רמי בר חמא. דאע"ג דדחינן לה בגמ' הא הדרי' למימר דר' ירמיה קבלה, ואע"ג דר' זירא לא קבלה אמ' ליה ר' ירמיה לר' זירא מלתא דקשיא לן⁵² כמה שני במאי פליגי ר' אליעזר ור' יהושע השתא אמרוה משמא⁵³ דגברא רבה ולא ניקבלה. ואע"ג דאהדר ליה ר' זירא היכי ניקבלה⁵⁴ והתניא⁵⁵ אמ' לו⁵⁶ ר' יהושע וכו', הא אהדר ליה ר' ירמיה שפיר דאהדר ליה במכילתא אחריתי. ולית לן למימר כדאמר' לעיל דר' ירמיה לא קבלה אלא דפליגי בהואיל משום דקשיא להו כמה שני במאי פליגי ר' אליעזר ור' יהושע, אבל דלידמי הואיל דר' אליעזר להואיל דרבה (ו)לא קבלה משום דחייאתא דדחו עלה בגמ', שאין זה נכון, שהרי צורת ההלכה מוכחת בפירוש שאינם עומדים על מחלקתם של ר' אליעזר ור' יהושע אלא מדברי רמי בר חמא שאמ' שהוא מחלקתם של רב חסדא ורבה, כמו שתראה שאמרו השתא אמרוה משמיה דגברא רבא ולא ניקבלה. והענין הוא מפני שלא היה בידם לעשות מחלוקת בהואיל עד שמצאו אותו בין רב חסדא ורבה, ואם נחלוק לומר שלא אמ' ר' אליעזר אלא בהואיל זה ולא בזה אין זה המחלוקת של רב חסדא ורבה בהואיל, ונמצא שלא עמדנו על מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בבירור מהו. וזהו שתראה בהלכה (ולא) [שלא] נתקרה דעתם במחלקתם של ר' אליעזר ור' יהושע אלא בדברי רמי בר חמא ועלה עליו⁵⁷ כדבריו של ר' ירמיה שקבלה הכריחו⁵⁸ לר' זירא שיקבל אותה כמותו והראה פנים לדבריו, ועליו יש לנו לסמוך. ונמצאו דברי הרב אלפסי ז"ל קיימין בהלכתיה שפסק הלכתה כרבה, ולא בטעמיה שסמך על הואיל דאי בעי מתשיל עלה, אלא אהואיל דאפייה סמכי, וכותיה פסקי. ל"ש.

[תניא רבי אומר הלכה כר' אליעזר]⁵⁹. ודאי דקימ' לן כר' משום דהלכה כר' מחברו⁶⁰. אבל מה שכתב הרב אלפסי ז"ל⁶¹ דקימ' לן בהא כר' אליעזר משום דשיכא

49 ג"ח ב'. 50 ע"י שם בחי' הרמב"ן ד"ה ה"ג, בשם ר"ח, אבל הרמב"ם הל' אישות פ"ה ה"ו פסק שטובת הנאה אינה ממון. 51 וכן הקשה הר"ן. 52 לפנינו נוסף: ואתיא. ור' דק"ס אות מ'. 53 להלן העתיק: משמיה, וכן לפנינו. 54 ואע"ג דאהדר וכו'. כפול בכתה"י והשמטנוהו. ניקבליה. לפנינו: אקבלה. 55 לפנינו: דתניא. ור' דק"ס. 56 כג"מ, ולפנינו: ליה. 57 תיבה מיותרת. 58 צ"ל: והכריחו. 59 בכתה"י מחוק. 60 ע"י בר"י מלוניל ובר"ן שהקשו על הרי"ף שאין למדין הלכה מפי משנה, ועוד אעפ"י שהלכה כרבי מחבירו בזו חבירו איכא. ובפי' ר"ח כאן: "תניא אמר ר' הלכה כר' אליעזר דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה, ואע"ג דאין למדין ממשנה דהיא תלמוד סמכינן אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר שהרודה ונותן לסל הסל מצרפן דכולהו חדא טעמא היא". ועי' מ"ש בשו"ת הרשב"א ח"א סי' של"ה. ועי' במאירי (קס"א, א') שמיישב את ב' הקושיות. על הקושיא השניה כתב אוקי גברא להדי גברא, ר"ל בן בתירא כר' אליעזר ונשאר ר' אצל ר' יצחק וחבירו הוא. אבל הר"ן נקט בקושייתו שהרבים החולקים על רבי הם בן בתירא ור' יהושע, דתרווייהו אסרי באפיה. וי"ל שאין דנים בדעת ר' יהושע, שהרי ר' ור' יצחק שניהם אינם סוברים כמותו. 61 סי' תשמ"ו.